
Eusko Jaurlaritzaren 2013-2016 aldirako Bake eta Bizikidetzaren Planaren bitarteko ebaluazioa

Azken txostena

Ebaluazio-taldea:
Roberto Toscano,
Covadonga Morales Bertrand,
Jesús A. Núñez Villaverde
eta Francisco Rey Marcos

2015eko ekainaren 25a

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia

Eusko Jaurlaritzaren 2013-2016 aldirako Bake eta Bizikidetzaren Planaren bitarteko ebaluazioa

Azken txostena

Ebaluazio-taldea:
Roberto Toscano,
Covadonga Morales Bertrand,
Jesús A. Núñez Villaverde
eta Francisco Rey Marcos

2015eko ekainaren 25a

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren
enkarguz egina

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia

Aurkibidea

1.	Funtsezko aldeen laburpena	5
2.	Sarrera: helburuak, metodologia eta irizpideak	9
2.1.	Ebaluazioaren helburuak	9
2.2.	Ikuspegi metodologikoa	10
2.3.	Zenbait muga. Hizkuntza urrentze-elementu gisa	11
3.	2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Planaren testuinguru soziopolitikoak	12
4.	2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Plana: proposamen integral baten balorazio orokorra	13
5.	Planaren analisi xehatua	17
5.1.	Planaren egokitasuna eta prestakuntza-prozesua	17
5.1.1.	Mugak dituen partaidetza-prozesua	17
5.1.2.	Genero-ikuspegia	18
5.2.	Planaren alderdi metodologikoak	19
5.3.	Abiaraztea eta gauzatea lan-eremuen arabera	20
5.3.1.	Iraganeko memoriak eta giza eskubideen urraketak	20
5.3.2.	Biktimei laguntza, errekonozimendua eta arreta ematea	22
5.3.3.	Espetxe-politika eta presoak	24
5.3.4.	Gizartearen eta tokiko erakundearen parte-hartzea bakearen eta bizikidetzaren eraikuntzan	26
5.3.4.1.	Gizarte zibila	26
5.3.4.2.	Alor sozioekonomikoak	27
5.3.4.3.	Udalak eta EUDEL-en eginkizuna	27
5.3.5.	Gizarte-hezkuntzaren ikuspegia eta gizarte-komunikazioa	28
5.3.6.	Nazioarteko ikuspegia eta ikaskuntza partekatua	30
5.3.6.1.	Lankidetzaren Europar Batasunarekin	30
5.3.6.2.	Nazio Batuen Giza Eskubidetakako Goi Komisarioaren Bulegoarekin lankidetzaren aritzea	31
5.3.7.	ETAren armagabetzea	32
6.	Planaren antolaketarekin eta segimenduari lotutako aldeak	33
6.1.	Segimendua egiteko mekanismoa	33
6.2.	Komunikazio-politika	34
7.	Gomendioak	34
8.	Eranskinak	37

1. Funtsezko aldeen laburpena

Eusko Jaurlaritzaren Bake eta Bizikidetzaren Planaren bitarteko ebaluazioak, epe ertainerako ebaluazioak izanik, batik bat hobekuntza-proposamenei jarri die arreta, eta ez da izango orain arte egindako lanaren izendatze hutsa edota horren inguruko kontu-ematea. Ebaluazioaren irismena, ondorioak eta gomendioak, beraz, behin-behineko gisa ulertu beharko dira.

- Ez da zailtasun aipagarriarik aurkitu lana egiterakoan, baina adierazi beharra dago zenbait terminoren erabilera euskal kasuan oso konplexutasun eta sofistikazio handia hartu duela, jarduleen arteko ulermen nabarmen zailtzen duen horma bilakatuz. Ebaluazioak egiaztatu ahal izan du zein neurritaraino oztopatzen duen hitzen inguruko eztabaida honek edozein aurrerapauso.

- Plana erantzukizun politikoaren ondorioa da eta indarkeriaren amaiera atzeraezina den sinesmenean oinarritu da. Nolanahi ere den, aitortzen da orain-oraingoz ez dela lortu bakea finkatzea indarkeriaren amaieraz haratago eta ez dela nahikoa denbora igarotzen uztea konpontzeke dauden arazoei irtenbidea emateko. Gizartearen aldaketa sakonik gabe ezingo da lortu bake bidezkoa, orokorra eta iraunkorra eta, aldi berean, benetako adiskidetzarik gabe ezingo da bizikidetzaren osora iritsi.

- Planak epe luzerako gaiak eta helburuak jorratzen dituela kontuan hartuta, egungo legegintzaldia baino zabalagoak direnak, Planaren azken dokumentua konplexua da, 18 ekimenetan bildutako konpromisoetan barne baititu oinarritzko alderdiak eta oso alderdi zehatzak ere. Laburbilduz, Plana orokorra, beharrezkoa, anbizio handikoa (baina errealista) eta orekatua da. Planaren ikuspuntua eta xedea argi geratzen dira, sakonki arrazoitzen dira eta, ekimen bakoitzari dagokionez, zehaztasun maila ezin hobea du. Dena den, Plana egungo euskal gizarteak eta politikak har dezakeenaren aurretik doa eta horrek sor dezake alde garrantzitsu bat lortu nahi denaren eta epe laburrean denon artean lor dezakegunaren artean. Hala ere, gida bat ezartzen du konfiantzan oinarrituta eta oraingo desadostasunak abiapuntu hartuta aurrera egiteko prest dauden guztientzat.

- Plana zuzen dabil berrelkartzea eta giza eskubideak oinarritzko ardatz gisa ezartzean. Xedeari, edukiei eta erabilitako metodologiari dagokienez, berrelkartze-prozesuan enfasia jartzen duen adiskidetzaren plana da. Giza eskubideen arloan zenbaitetan egin ohi den erabilera gaizto edo sektarioagatik ere, erreferentzia hori bake- eta bizikidetzaren baten funtsezko ardatz gisa berreskuratzeak ahalbidetzen du, alde batetik, prozesua etorkizunera begira kokatzea eta, bestetik, lehen aipaturiko zenbait arazo terminologiko konpontzea.

- Idazkerak eragin bikoitza du, dena barne hartzen duen ikuspegi ongi egituratua eskaintzen baitu, bestalde “zuzentzailetzat” eta “laborategiko produktutzat” ere har daitekeelarik. Planak aurreko gobernuak bultzatutako proposamenak jarraitzen ditu eta horietan barneratzen da, gehiago sakonduz. Hitz gutxitan, Plan bizi eta malgua da, bere ibileran zehar zenbait berrikuntza gehitzeko gai dena eta beste alde batzuk egungo testuinguru soziopolitikora egokitzen dituena. Duen dinamismoa ezin da zalantzan jarri, etengabe jartzen baitira abian jarduera berriak barne dituen ia ekimen guztietan. Iturri guztien aburuz, Gobernu Programari hobekien egokitzen zaion plana da, alde handiarekin. Hala eta guztiz ere, eta betetze-maila formala handia den arren, ezarritako helburuen lorpenean zuzenki eragiteko duen ahalmena askoz mugatuagoa da, lorpen horiek Idazkaritzaren kontrolatik kanpo dauden aldagaien mende baitaude.

- Giro politikoak biziki baldintzatzen du plana. Horrek gero eta eragozpen handiagoa ekarri du, azkenik beherantz doan prozesu baten sentipena sortu arte, hainbat jarduera abian dituena baina gai esanguratsuagoak jorratzeko aukerarik gabe, eta 2016. urte erdi edo amaierarako aurreikusitako hauteskunde-prozesuen ondorioz erakundeetako egoera politikoa aldatzeko zain.

- Planaren lorpen garrantzitsuena da ez duela suntsitu iraganean eraikitakoa. Bakea lortzeko ahalegin kolektiboa sustatzeko gaur egun dagoen bultzada politikorik eza ikusita, Plana existitze hutsak garrantzi handiagoa hartzen du. Bere egiturari eta Idazkaritzaren dinamismoari esker, motorra martxan mantentzen duten jarduerak burutzen ari dira, hartara desblokeatze politikoa iristen denean askoz azkarrago aurrera egitea ahalbidetuko duten baldintzak sortuz.

- Zehatzago izateko, ebaluazioaren **ondorio** nagusiak honela laburbil daitezke:

- **-Iraganeko memoriak eta giza eskubideen urraketak.** “Historia idazteko gudua” deritzonak dakarren oztopoa alde batera utzita, gutxienez bada irizpide objektibo eta eztabaidaekin bat gertatu-

---

takoaren erregistroa zehaztasunez ezartzeko: giza eskubideen urraketak. Kontakizun edo historia erkidea, egunen batean lortzen bada, bidearen helmuga izango da eta ez martxan jartzeko aurrebaldintza. Ahalegin nagusiak izan behar du galdera honi erantzunak bilatzea: nola bizi gaitzke denok elkarrekin bakean eta lurralde berean gaur eta bihar? Duela gutxi sortutako Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuak berebiziko erantzukizuna du ahanztura ekiditeko eta iragana argitzeko.

-Biktimei laguntza, errekonozimendua eta arretea ematea. Biktimei errekonozimendua emateko ekintzek biktimgana hurbiltzeko aukera eman dute eta Eusko Jaurlaritzaren eta biktimen elkartearen arteko elkarriketa-giroa nabarmen hobetu dute. Biktimak Planaren funtsezko ardatzaren zati dira eta beren egoera modu integralean jorratzen da hainbat elementu oinarri hartuta: egia, justizia, ordaina, berriro ez gertatzeko bermeak eta errekonozimendua. Esparru juridikoa eta laguntza-neurrien esparrua oso aurreratuak dira, eta zorrotz betetzen dira kasu gehienetan eta bereziki terrorismoaren biktimen kasuan.

Euskal Autonomia Erkidegoan burututako giza eskubideen urraketan biktima guztiak barne hartu nahi izatea koherentea da Estatuak hitzartutako nazioarteko esparru juridikoekin, Gobernu Zentralarekin arazoak sortzen ari den arren.

Egungo legediak babestutako biktimei dagokionez, laguntza- eta adiskidetze-jarduerak, emandako laguntzek eta diru-laguntzek, besteak beste, aurrera jo dute normaltasunez.

107/2012 Dekretuaren kudeaketak eta aldaketak zailtasunak ekarri ditu, Estatuako abokatutzak aurkeztutako errekurtoa dela eta.

-Espetxe-politika eta presoak. Eusko Jaurlaritzak espetxe-politikan dituen eskumen mugatuak arren, ahalegin nabarmenak egin dira alor honetan ekimenak martxan jartzeko, bereziki gizarteratzeari dagokionez. Planak kontuan hartu ditu presoaren arazoak benetako irtenbidea emateko aldagai garrantzitsu guztiak. Orain arte lortutako emaitza eskasak, funtsean, ez dira izan aktibatu beharreko gakoaren formulazioaren ahazteak edo akatsak egin direlako, baizik eta zenbait jardule politikoren berrondate ezaren ondorioz.

Talde ebaluatzailearen aburuz eta elkarriketatutako edo inkestatutako pertsonen gehiengo handiaren iritzian, ez dago inongo arrazoirik pentsatzeko Plana presoaren alde eta biktimen kalterako desorekatuta dagoenik.

Alderdi legal, juridiko edo politikoak alde batera utzita –inola ere ahaztu ezin daitezkeen arren–, gehiengoaren sentipena da presoaren egoeraren egungo kudeaketari ikuspuntu gizatiarra falta zaio: la aintzat hartu ahal izateko bai askatasun-gabetuen errealitatea –jasotzen duten tratamenduen salbuespen-izaera desagerrarazteko asmoz–, bai beren senide eta ingurukoena –azken horiek zuzenbide-estatu baten herritar gisa merezi ez duten zigorra jasotzen ari baitira. Beraz, presoaren sakanatzea amaitzea, aplikatzen zaien legediaren salbuespen-izaera kentzea eta gizarteratzea izan behar dira agendako hiru lehentasunak.

-Gizartearen eta tokiko erakundearen parte-hartzea. Planari harrera ona eman diote Planaren helburuekin zuzenki lotuta eta konprometituta dauden gizarte zibileko erakundeak. Hala ere, bakearen eta bizikidetzaren aldeko bi mugimendu nagusien desagertzea interpreta liteke gizarte zibilaren neke eta asperkizunaren seinale gisa, alor hauetako jardueraren esparrua alderdi politikoen eta erakundearen esku utziz.

Gizarte-jardule nagusien desagertzeak paradoxa bat sortu du, Plana utzi baitu aliatuak eta helburuen lorpenaren “gainbegirale kritiko” izan litezkeen zenbait funtsezko gizarte-solaskiderik gabe.

Bestalde, Bake eta Bizikidetzaren Planaren Aholku Kontseiluak eraikitze-ahalmen handia du erakundearen eta gizarte zibilaren arteko kontzertazioari eta koordinazioari dagokionez, elkarriketa-gune anitza baita non lan-taldeak eratu diren erakundearen arteko harremanen, memoriaren, hezkuntzaren eta komunikabidearen eginkizunaren inguruan. Ahalmen hori oraindik ez da erabat garatu.

-Gizarte-hezkuntza ikuspegia eta gizarte-komunikazioa. Nabari da, gaur egun, euskal unibertsitateekin dagoen harremanetarako kanala, bere garaian sinatutako Hitzarmena martxan jarri ondoren, indarra galduz joan dela eman zaion erabilera eskasaren ondorioz eta aurreikusitako jardueraren motak direla eta. Garatzeke daude oraindik, besteak beste, lankidetzaren jarduteko bideak ikerketaren, informazioaren, hedapenaren eta sentsibilizazioaren alorrean. Unibertsitateen aldetik ere ez dira bideratu ekimen gehiegi kanal honi modu proaktiboan onura ateratzeko.

Aitzitik, Adi-adian ekimenak, hasiera batean zailtasunak izan zituen arren, gaur egun gehiengoaren babesa du hezkuntzaren arloan, bai eta herritarren artean ere. Hala ere, badira desadostasunak azkarregi joan dela uste dutenen artean, arrazoituz ikasgeletara eraman dela eremu politikoan oraindik ebatzi eta gainditu ez dena.

-Nazioarteko izaera eta ikaskuntza partekatua. Oraindik ere iraganak eta memoria historikoarekin eta gertatutako giza eskubideen urraketak argitzearekin loturiko jardura guztiek eragiten duten konfiantza falta ikusita, egokia eta aproposa da gaur egun nazioarteko erakundeengan bilatzen ari den aholkularitza, besteak beste honako alorretan: egia, justizia, ordaina, eta biktimak berriro gerta ez daitezen ziurtatzeko bermeak.

Onuragarria da, beraz, kooperazioa eta aholkularitza bilatzea giza eskubideen inguruko nazioarteko zuzenbidea zuzenki aplikatzeko eta Idazkaritza bultzatzen dugu, ahal den neurrian, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoarekin eta Nazio Batuetako eta Europar Batasuneko sistemetako bestelako erakundeekin duen harremana areagotu dezan. Aholkularitzaren bilaketa hau ezin da inolaz ere "prozesua nazioartekotzeko" ahalegin gisa jo.

-ETAren armagabetzea. Iraganeko jarrerak alde batera uzteko blokeoaren faktoreek, sortutako mesfidantza handiaren ondorioz, guztiontzat ezezaguna den armagabetze-prozesu bat ezagutzera bultzatzen faktoreek baino pisu handiagoa dute oraindik ere.

Gobernu Zentralak bide horretan sartzeko duen uzurtasunaren ondorioz, beste armagabetze-prozesu batzuetako ohiko formulen desberdinak diren bideak bilatzeko beharra sortu da. Erreferentzia-esparru bat ez izateak are zalantza eta kezka gehiago eragiten ditu barne dauden jarduleengan.

ETA, bestalde, ez-armagabetzearen jarreraren finkatu dela dirudi, horrek kostu gehigarria dakarrelarik gehiengo handi batean inolako baldintza politikorik gabeko ETAren desagertzea nahi duen gizarte batentzat.

Idazkaritzak, bere aldetik, aurkeztu egin zuen "Armagabetze bizkor, egingarri eta eraginkor baterako prozedura-proposamena, ETAK euskal herritarren aurrean aldeakartasunez egindako keinu bat oinarritzat duena, eta gizartearen, nazioartearen eta erakundearen babesarekin". Eusko Jaurlaritzaren eskaera esplizitu honek ez du inongo erantzun eraginkorrik izan, modu nabarmen eta egiaztagarri batean behintzat.

-Planaren antolakuntza- eta jarraipen-aldeak. Idazkaritzak Planaren ekimenen jarraipena egiteko prozedura xehatua du. Prozedura horren arabera, sei hilean behin Sail arteko Batzordeari eta, behar denean, Eusko Legebiltzarrari txostenak aurkeztu behar dizkio eta txosten horiek aldi batetik bestera hobetuz joan dira eta kalitatekoak dira. Gaur arte exekuzio maila oso handia izan da, berriki sortutako Idazkaritza bat bada ere.

Jarraipen-lanetarako dagoen aurrekontuaren kudeaketaren ikuspuntutik, Planak guztira 19.334.000 euroko aurrekontua dauka, lau urtean betearazteko, 2013 eta 2016 artean. Lehenengo bi urteetan, 6.284.603 euro betearazi dira 8.334.000 euroko aurrekontutik. Alegia, Planaren guztirako aurrekontuaren %33 eta 2013. eta 2014. urteetarako aurrekontuaren %75.

Beraz, Planaren jarraipen-neurriak ongi funtzionatzen ari direla uste da.

-Komunikazio-politika. Planak hasiera batean ez zuen komunikabideei eta gizarteari orokorrean zuzenduriko ad hoc komunikazio-estrategiarik izan Plana ezagutzera emateko eta bere garapena bultzatzen harreman positiboak ezartzeko. Dena den, Lehendakariatzako Komunikazio Sailak Planaren garapenaren xehetasunak ezagutzera emateko ardura du, Idazkaritzak ez baitu lan hori burutzeko organo espezifikorik.

Komunikabideetan Planaren aurrerapausoak aitortzeko erresistentziak ageri dira. Halere, uste dugu euskal gizarte osoak Planaren berri izatea lortu dela.

Ebaluazioak barne ditu hainbat **gomendio** orokor eta zehatz, askotariko izaerak dituztenak eta Txosten honen azken sailean bildu direnak. Laburbilduz, hauek dira:

- Ikuspegi etikoa** lehendabiziko mailan edukitzea, indarkeriaren edozein justifikazio politiko saihesteko berriazko xedearrekin, indarkeria baldintzarik gabe kondenatu behar baita dituen helburuengandik bananduz.

- Planaren bigarren fasea birformulatzeko edo planifikatzeko garaian, testuinguruaren eboluzioaren ondorioz agertutako **kanpo-alderdien, eszenatoki eta arrisku posibleen azterketa** egitea.

•Bake iraunkor baterantz aurrera jotzeko beharrezkoa da barne dauden jardule guztiek akordioa eta aldaketa eragozten dituzten **zenbait immobilismo alde batera uztea** eta “erosotasun-zonatik” ateratzea.

•**Adostasun-guneak zabaltzea** funtsezko lana da eta ondorengo neurrietan zehaztu beharko da:

-Autokritika sustatzea bilgune gisa.

-Keinuen eta sinboloen politika bultzatzea, enpatia eta harreman pertsonala sustatzeko asmoz indarkeria mota desberdinen eraginpean egon diren gizarteko sektore guztiekin.

-Indarrean dagoen legedian kontuan hartu ez diren giza eskubideen urraketak barne hartzen dituen biktimen Lege berria prestatzea.

-Planaren alde guztietan sistematikoki giza eskubideei erreferentziak sartzea.

-Egungo espetxe-politikan posible diren ekimen eta gizarteratze esparruetan sakontzea.

-Planaren garapenean zuzenki parte hartzen duten jarduleen zerrenda areagotzea. Zehazki, eska liteke garrantzi handiko eragileek protagonismo handiagoa izatea, hala nola, enpresa-munduak edota artearen eta kulturaren munduak.

-Gizarte-hezkuntza aldeak eta parte hartu lezaketen gizarteko sektoreekin harremanak indartzea eta bakearen, bizikidetzaren eta adiskidetzaren ideia orokorrak bultzatzea.

-Plan guztiaren genero-analisia burutzea eta genero-ikuspegia ekimen guztietan ongi sartu dela bermatzeko jarduera espezifikokoak diseinatzea.

2. Sarrera: helburuak, metodologia eta irizpideak

Lehendakaritza sailaren mendekoa den Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren sorrera eta, ondoren, 2013ko azaroaren 26an, Bake eta Bizikidetzaren Planaren (aurrerantzean, Plana) onarpena Eusko Jaurlaritzak egindako apustu garrantzitsuena dira indarkeriaren amaierari eta Euskadin bizikidetzaren demokratikoa normalizatzeko ahaleginei dagokionez, 2013-2016 legealdirako. X. euskal legealdia euskal gizarteak lehenengo aldiz indarkeria amaitu zenetik bozkatzeko aukera izan zuen momentuan hasi zen eta, beraz, bakearen eta bizikidetzaren finkatzerantz aurrera egiteko aukera eta erronka berriak eskaintzen ditu.

Horregatik hain zuzen, Plana Eusko Jaurlaritzaren lehentasunezko proposamen gisa ezarri zen, testuinguru zehatz batean, non abian ziren aldaketa sozial eta politiko azkar eta sakonek ahalbidetzen zuten imajinatzea, hasiera batean behintzat, bakea eskuragarria zela. Aldaketa hauei egokitzeko, praktikan horien garapena zailtzen duten blokeoak sortuz joan direla ikusita, berebiziko garrantzia du zenbait neurri zaharkituta gera ez daitezen edo alferrikakoak izan ez daitezen aldatzen ari den errealitate bati egokitzeko gaitasuna izan ez dutelako.

2.1. Ebaluazioaren helburuak

Bake eta Bizikidetzaren Planaren bitarteko ebaluazioa da, hain zuzen ere, bitartekoa. Honek esan nahi du bertan dauden baieztapen, ondorio eta balorazio guztiak behin-betiko gisa ulertu behar direla, kontuan hartuz orrialde hauetan adierazitako guztiak aurrera edo atzera jo dezakeela 2016. urte amaierara arte geratzen den denbora aurrera joan ahala. Talde ebaluatzailearen helburu nagusiak hauek izan dira:

- Planaren sorrera eta abiaraztea aztertzea, bai eta bere lehenengo lorpenak eta mugak.
- Orain arte ibilitako bidearen inguruko frogak biltzea eta ondorioetara iristea, bide batez adieraziz alde eta gai bakoitzean aurkitutako indarrak eta ahuleziak.
- Planaren zenbait edukiren birformulazioan laguntzea proposamen errealistak eginez eduki horiek zehazteko eta behar berriei egokitzeko, hasieratik argi izanez zeintzuk diren egungo euskal testuinguruan bakeak eta bizikidetzak aurkituko dituzten mugak, bai denboraren eta baita politikaren eta alde sozioekonomikoaren aldetik.

Halaber, ebaluazio hau arautzen duen baldintza teknikoaren agiriaren jasotako erreferentzia-terminoek bere helburuak zehaztuta dituzte:

- Bake eta Bizikidetzaren Plana aztertzea eta ebaluatzea prestakuntzaren ikuspuntutik.
- Bake eta Bizikidetzaren Plana aztertzea eta ebaluatzea programaren betetzearen eta jarduera-egutegiaren ikuspuntutik.
- Bake eta Bizikidetzaren Plana aztertzea eta ebaluatzea bere metodologiaren, edukien eta helburuen indarren eta ahulezien ikuspuntutik.
- Bake eta Bizikidetzaren Plana aztertzea eta ebaluatzea kalitatearen ikuspuntu eta Planarekin harremana duten jardule sozial eta politikoengan duen eraginaren ikuspuntutik.
- Ondorioak ateratzea honako elementuak barne izanda: Planaren osotasunaren eta geratzen den legealdirako orientazioaren inguruko hausnarketa eta proposamenak, sustatu beharreko puntu sendoen analisia eta sektore-proposamen sorta bat hobetu edo egokitu beharreko alderdietarako errealitate aldakorra kontuan hartuta.
- Azken txostena prestatu eta aurkeztea aurreko guztiaren laburpena barne izanik.

Halaber, ezarri egin zen azken txostenaren lehenengo zirriborroa 2015eko ekainaren 15a baino lehen aurkeztu beharko zitzaioela Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiari.

Helburu hauei guztiei arreta jartzeari utzi gabe, **ebaluazio honek enfasi handiagoa jarri du etorkizunera**

---

begira egindako hobekuntza-proposamenetan, orain arte egindakoaren izendatze hutsean eta kontumatean baino. Agerikoa denez, bi alde hauen arteko oreka bilatu da, baina bitarteko ebaluazioa izanik, prospektiba- eta aldaketa-elementuak, behar direnean, nagusi dira.

2.2. Ikuspegi metodologikoa

Talde ebaluatzaileak idazkaritzari oso proposamen metodologiko garatua aurkeztu zion, eta metodologia hori zorroztasunez jarraitu da. Izaera bikoitza duen diseinu metodologikoa da hau, teknika eta tresna kuantitatiboak kalitatearen inguruko beste teknika eta tresnekin uztartzen dituenak, elkarriketa erdi-egitura-
tuak nagusi izanik.

Metodologiaren azalpen xehatua sartu gabe, talde ebaluatzaileak zenbait aurretiazko gogoeta egin nahi ditu lan honen antzeko alorretan burututako ebaluazioen inguruan. Azken urteotan, politika publikoen ebaluazioa geroz eta sarriago burutu izan da demokrazia aurreratuetan. Zoritxarrez, Espainian ez da horren ohikoa eta, beraz, 2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Planaren bitarteko eta amaierako kanpo-ebaluazioak burutzeko beharra ezartzea gardentasunarekin harturiko konpromiso positibo eta goraiagarritzat jo behar dugu. Bere ibilbideari ekin aurretik ere, Planak mota honetako planteamenduak barne hartu ditu eta, hala-ber, gogorarazi beharra dago Planaren prestakuntza-prozesuan ere ikuspegi eta eduki orokorren balorazioa egin zuela kanpoko nazioarteko talde batek¹.

Bakea eraikitze eta adiskidetzea sustatzeko eta bizikidetzaren hobetzeko arloan ere gobernuen eta bestelako jarduleen interesa handituz joan da jardura hauen ebaluazioari dagokionez, baina gaur arte, esperientzia, literatura eta proposamen metodologiko gehienek guda-egoeretatik edo indarkeria orokorreko egoeretatik irten diren herrialdeen kasuak jorratu dituzte, bereziki herrialde pobreen kasuak². Orain arte gutxi dira ebaluazio honen objektua den egoerarentzat zuzenki aplikagarriak diren kasuak. "Programme for Peace and Reconciliation in Northern Ireland and the Border Counties of Ireland 2007-2013 (PEACE III)" programaren duela gutxi amaitutako ebaluazioen kasuak dira euskal errealitatearekiko hurbilenak³. Azkenik, beste kasu batzuetan, bakea eraikitze alor barnean burututako ebaluazioek "mikro" alderdietan jarri dute arreta, proiektu-mailan, eta beraz ez dira oso erabilgarriak Euskal Autonomia Erkidegoko Bake eta Bizikidetzaren Planaren ebaluazio orokorra jorratzeko.

Bestalde, gogoratu beharra dago aurreko legegintzaldietan Euskal Autonomia Erkidegoan egin zirela Bake eta Bizikidetzaren Programaren (2008) edo Bizikidetasun Demokratikoa Sustatzeko eta Indarkeria Deslegitimatzeko Planaren (2010-2011) jarraipenerako jarduerak, baina jarraipen horiek balorazio-izaera baino izaera deskribatzaileagoa izan zuten⁴.

Horregatik, ikuspuntu hauetako batzuk ebaluazio honen metodologiara egokitzen saiatu bagara ere, partzialki besterik ez dira egokitu, modu aski eklektikoan egokitzen jo diren zenbait ideia eta hausnarketa hartuz indarkeriaren ondoko testuinguruetan burututako bestelako ebaluazioetatik. Edozein kasutan ere, aldi oro saiatu gara nazioarteko praktikan normalean onartzen diren irizpideak eta ikuspegiak erabiltzen. Honela, hemen bildutako hausnarketak frogetan oinarritzen saiatu gara eta prozesu guztian zehar ondorengo sekuentzia jarraitu dugu: aurkikuntza eta analisisaren oinarritutako kausalitatearen ezarpenetik, ondorio eta gomendioetara. Ekonomiako Lankidetzaren eta Garapenerako Antolakundeko (ELGA) Garapenari laguntzeko Batzordearen (CAD) irizpide egokituak eta Nazio Batuetako ebaluazio-taldearen giza eskubideen eta genero-ikuspegiak ebaluazioetan kontuan hartzeko gomendioak ere jarraitu ditugu (UNEG/G. 2011). Halaber, zeharka aplikatu dira parte-hartzerako eta diskriminaziorik eza bermatzeko irizpideak.

Ebaluazio-prozesu batean ohikotzat jo litekeen orientazio honekin batera, eta alderdi antzemanenez eta "inter-subjektibotasunez" beteriko alorra dela aintzat hartuta, talde ebaluatzaileak bere barne-erabakia prozesuan sormena erabili behar izan du, baita serendipia ere, John Paul Lederachek bakea eraikitzearen

---

1 Bake eta Bizikidetzaren Planaren ebaluazio txostena. Andrea Bartoli eta Borislava. Seton Hall University. 2013.

2 CADaren irizpideak gatazkak ekiditeko eta bakea eraikitze ebaluazioetarako. CAD. Paris. 2007.

3 PCIA (Peace and Conflict Impact Assessment) deritzonaren antzeko ikuspegiak probatu diren arren, esaterako Ipar Irlandako kasuan, emaitzak nahiko eztabaidagarriak dira eta ezin zaizkio erraz aplikatu Euskal Herriko errealitateari. http://www.seupb.eu/Libraries/PEACE_III_Reports_Pubs/A_Monitoring_and_Evaluation_Framework_for_Peace-building.sflb.ashx. Azken ebaluazio-txostena hemen ere aurki daiteke: <http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/publications/2012/ofmdfm/7113.pdf>

4 http://www.euskadi.eus/r33-2288/es/contenidos/informacion/paz_convivencia/es_paz_conv/adjuntos/plan_pazyconvivencia_evaluacion_20080114_es.pdf

arte eta arima deituko lukeen honetan⁵. Bakean eta bizikidetzan laguntzea ez da soilik, ezta nagusiki ere, prozesu "teknikoa", zenbait metodologia jakin erabiliz berma daitekeena. Askoz ere gehiago da, indarkeria eta giza eskubideen urraketa sufritu dutenen ulermen sakonean eta haiekiko enpatian oinarritutako konpromiso etikoa da.

Ebaluazio-prozesuan zehar guztira 61 elkarrizketa pertsonal burutu dira 67 parte-hartzailerekin (41 gizon eta 26 emakume, I. Eranskinean adierazitakoak) eta 11 galdetegi jaso dira pertsonalki elkarrizketatu ezin izan ziren informatzaileengandik⁶. Beharrezkotzat jotako Planaren eta bestelako iturrietako informazio dokumentala ere eskuragarri izan dugu, informazio adierazgarri guztia eskuratu ahal izan dugu eta funtsezko informatzaile eta jardule-taldeengana iritsi gara. Ebaluazio-prozesua talde ebaluatzailearen eta Idazkaritzaren arteko, bai eta era batean edo bestean Planarekin loturiko kide eta erakundearen arteko harreman garden batean oinarrituta garatu da. Azkenik, adierazi beharra dago Idazkaritzaren Planaren jarraipen-sistema aski zorrotza duela Planeko jardueren eta ekimenen garapenaren jarraipenari dagokionez, sei hilean behin zentzu horretan doazen txostenak aurkezten direlarik, eta talde ebaluatzaileak txosten horiek ere kontsultatu egin ditu.

2.3. Zenbait muga. Hizkuntza urruntze-elementu gisa

Ebaluazio-prozesuan ez da zailtasun aipagarriarik aurkitu ebaluazio-lanak burutzerakoan, baina adierazi beharra dago ebaluazio honen objektuarekin, bakearekin eta bizikidetzarekin loturiko terminoen erabilierak euskal kasuan oso konplexutasun eta sofistikazio handia hartu duela, jarduleen arteko ulermena nabarmen zailtzen duen horma bilakatuz. Zentzu honetan, erabilitako hiztegia eta kontzeptuak hertsatu egin dira, askotan, beren ohiko esanahiarengandik urrun dagoen zentzu bat ematera iritsi arte. Hitzetara eta kontzeptuetara karga jakin bat eman zaie, konpontzeke dauden arazoei irtenbidea aurkitzea izugarri zailtzen edo eragozten duena. Bestelako testuinguruetan maiz eta eduki argiekin erabiltzen diren eta komunikazioa eta adostasuna errazten duten terminoak Euskal Herrian benetako balazta bilakatu dira, "bestearen" jarrerak ulertze eta konprenitze hutsa eragotziz. Ebaluazioan egiaztatu ahal izan da zein punturaino oztopatzen duen edozein aurrerapauso hitzen inguruko eztabaida honek. Halaber, egiaztatu da eztabaida hori askotan aurreiritzi gisa ("aurreiritzi" hitzaren zentzu zorrotzean) eta aitzaki gisa erabiltzen dela, beste pertsona eta kolektiboen jarrerak entzutea eta elkarrizketa soila ere ekiditera iritsiz.

Hona hemen zenbait adibide, sakon aztertzeko asmorik gabe, aurrean adierazitakoa zehazteko:

-Gatazka, zenbaitek ulertzen baitute horrekin euskal arazoa baldintza berdinetan gerran ari diren bi etsaien mailan jarriko litzatekeela. Hitz hau, beste edozein testuingurutan, modu neutralean erabiltzen da eduki zabalekin, batzuk positiboak –gatazka gizarte-aldaketa positiboaren eragile gisa–, beste batzuk potentzialki negatiboak –modu demokratiko eta baketsuan ebatzen edo aldatzen ez bada. Kasu honetan, gatazka hitza estigma bilakatu da eta erabiltzen duena jarrera abertzaleengandik eta "gatazkaren teoria" deritzonarengandik hurbil dagoela ulertzen da.

-Bakea, "hemen gerrarik egon ez dela" ulertzen baita. Agerikoa da bakea hitzak, bere adiera orokorretan, "bake positiboa" deritzonaren elementu asko barne dituela, bake negatibo edo indarkeria edo gerra ezaren kontzeptua gaituz. Orokorrean onartutako baldintzetan, berez, xede bat izaten da, helburu desiragarria, beti ez-perfektua, gizarte orok hori lortzeko ahaleginak egin behar dituelarik, inoiz ere bermatuzat jo ezin daitekeela jakinda. Horregatik hitz egiten da bakea erakitzeaz eta horregatik gogoratzen da Mahatma Gandhiren "bakea da bidea" esaldia. Eta, aldiz, Euskal Herriko pertsona eta kolektibo askorentzat termino honen erabilierak baldintzatze bat dakar eta erabiltzen duena talde edo korrante ideologiko jakin batekoa dela esan nahi du.

-Adiskidetzeari, benetan elkar ulertzea eta beren desadostasunak gaituz etorkizun komuna erakitzea lortu ez dutenen eta bizikidetzaren hutsarekin etsi behar dutenen egoera azaltzen duen terminotzat baztertu egin dute. Bizikidetzaren orainaren emaitza da, baina adiskidetzaren iraganaren eta bere zauri eta mamuen preso geratzen da, hasierako jarrerak gaituz lortu ezean. Praktikan, inposatu egin da, zenbaitetan nekearen eta ez uste sendoen ondorioz, egitatezko bizikidetzaren bat, gaur egun iragankorra edo itzulgarria ez dirudiena, baina aldiz liskar politiko baketsu baten mugak gaituz dituen borroka eta desadostasun luzeegi baten sustrai sakonak ebatzi gabe utzi dituen.

5 Lederach, John Paul. La imaginación moral. El arte y el alma de construir la paz. Bogotá. Grupo Editorial Norma. 2008.

6 Hainbat alorretako (administrazio publikoak, alderdi politikoak, gizarte zibila, biktimen elkarteak, akademiakideak, komunikabideak eta analistak, euskal eliza eta nazioarteko esparrua) 105 pertsonekin harremanetan jarri ginen. Guztira 76 pertsonen parte hartu zuten ebaluazio-prozesuan (47 gizon eta 29 emakume).

-Honela ikusita, ohar gehigarri bat egin liteke Planaren izenaren inguruan, helburu nagusia islatu beharko luke eta. Euskal Herrian ez da bizikidetzarik falta, adiskidetzera falta da, eta Planaren berariazko helburua izan beharko luke “bizikidetzatik adiskidetzera” pasatzea. Aurrerapauso bat ezin da inoiz ere bermatuzat eman (“orria beste aldera itzuli delakoan”), denboraren eta ahanzturaren esku utzita. Adiskidetze sakonik gabe, hain zuzen, bizikidetzeta bera politikaren gorabeheren mende geratuko da, eta alor horretan –gizartearen ez bezala– ez dirudi “orria beste aldera itzuli denik”.

-Distantziakidetasuna, terminoak automatikoki biktimen eta biktimarioen arteko alderatzea dakarrela ulertzen delako, edo gertatutakoaren eta parte-hartzaile bakoitzaren erantzukizunen inguruan onartu ezin den asepsia. Honela, analisi ez-alderdikari bat egiteko erabat egokia den kontzeptu baten zentzua galdu egiten da, jarrera aprioristikoetatik abiatzea ekidinez.

-Eta antzeko hausnarketak egin litezke beste termino batzuen inguruan, esaterako, justizia trantsizionala, kalte eta indarkeria “bidegabea”, terrorismoa (aplikaezina, askapen nazionalerako borroka armatua izan dela defendatzen dutenen aburuz) eta tortura (poliziaren gehiegikeriak besterik ez direla izan mantentzen dutenek errefusatua). Hitz gutxitan, ez dirudi posiblea denik iragana berrikustea adiskidetze planteamendu batetik gertaerak definitzen dituzten hitzak ere partekatzen ez badira. Hori lortu ezean, diskurtsoaren eraikitze-prozesuak gizarte- eta politika-polarizazioa areagotu egingo du eta terminologiak edozein hurbiltze-prozesu oztapatuko du.

3. 2013-2016ko Bake eta Bizikidetzeta Planaren testuinguru soziopolitikoa

---

Plana erantzukizun politikoaren ondorioa da eta indarkeriaren amaiera atzeraezina delako sinesmenean oinarritu da. Iritzi honek euskal gizartearen zati bat bakea dagoeneko iritsi dela sinestera eraman du eta, beraz, Plan espezifikorik behar ez dela uste dute, bakea indarkeriarik eza baino askoz gehiago dela ahaztuz. Edozein kasutan, aitortzen da oraindik ere ez dela lortu bakea finkatzea indarkeriaren amaieraz haratago eta ez dela nahikoa denbora igarotzen uztearekin azkeneko hamarraldietan bizitako tragediatik eratorritako arazo guztiak konpontzeko. Aldi berean, dagoeneko ikusi da orain arte ikusezinak izan diren arazoak agertu direla eta arazo horiek derrigorrez indarkeriaren amaierarekin loturiko arazoetara gehitu behar direla. Agenda konplexu honen aurrean, ulertu beharra dago gizartearen aldaketa sakonik gabe ezingo dela lortu bake bidezkoa, orokorra eta iraunkorra eta, aldi berean, benetako adiskidetzetik gabe ezingo dela bizikidetzeta osora iritsi.

ETAK indarkeria alde batera utzi izanak bakea eta bizikidetzeta sendotzeko abiapuntu berri bat ekarri du. Baina horrek ez du esan nahi hutsetik hastea eta, berez, Planak dagoeneko martxan ziren hainbat ekimen barne ditu. Bada, beraz, dagoeneko burututakoa sustatzeko eta sostengu berriak jasotzeko borondate argia politika alderdikari bat baino gehiago den proiektu erkide bat sortzeko asmoz, Eusko Jaurlaritzak proiektu horren inplementazioan gehiegizko protagonismorik hartu gabe (honela aitortuz ez dela, eta ezin duela izan, jardule bakarria burutu beharreko ahaleaginean).

Ildo horretatik euskal gizarteak duen sentipen nagusiaren arren –orain arte egindako Soziometro eta Euskobarometroetan behin eta berriz ikusi den bezala– eta Plana bera bakearen zeregin komunean parte hartu nahi duen edozein pixkanaka –legegintzaldi bakar batean egin beharrik gabe– barne hartzeko tresna egokia den arren, agerikoa da blokeo orokorreko egoera bat dagoela hainbat arlotan (Legebiltzarreko ponentzia, presoak, armagabetzea, iraganaren berrikuste kritikoa), eta epe ertainera ez dela aurreikusten jarrearen aldaketa handirik.

Ebazteke dagoena xehetasun txikiak besterik ez direla barneratu ahala (garrantzitsuak halere), indarra hartuz joan da euskal gizarteak dagoeneko “orria beste aldera itzuli delako” ideia orokorra, herritarrentzat gaur egun bakea lehentasunezko gaia ez dela dioten datu soziologikoak oinarri hartuta. Zentzu honetan, pentsa liteke ez dela nahasi behar indarkeria amaituta beste gai batzuei arreta jarri ahal izateak dakarren lasaialdia (krisi ekonomiko sakon eta sistemiko baten erdian) bizitako tragedia behin-betiko itxi eta etorkizun komuna eraikitzeko helburuarekiko ustezko interesik edo ardurarik ezarekin. Ildo horretatik, antzeman da iritzi orokorraren arabera alderdi politikoek bere gain hartu behar duten lidergoa ahulegia dela –Legebiltzarreko alderdi guztiei dagokien– prozesua gaur egun dagoen blokeotik ateratzeko. Zenbaiten

arabera, familia politiko bakoitzak metatutako inertzien pisua astuna da eta ez dira gai epe laburrera beren interesetatik haratago ikusteko.

Ikuspuntu zabalago batetik, Gobernu Zentralarekin dauden desadostasunak aitortzen diren arren eta Plana Legebiltzarrean ordezkariak dituzten alderdien arteko adostasun politikorik gabe sortu dela ukaezina den arren –gaurko egunera iritsi den blokeo orokorrarekin, besteak beste, bakearen eta bizikidetzaren inguruko Legebiltzarreko ponentzia luzaroan jarduerarik gabe egon izana eragin duena–, ukaezina da ere horrek ez duela ekidin Planean aurreikusitako hainbat jarduera eta ekimen garatzea, euskal herritarren gizarte-dinamismoa argi utziz.

4. 2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Plana: proposamen integral baten balorazio orokorra

---

Ikuspuntu orokor batetik, Planak euskal gizartean bakerantz eta bizikidetzarantz aurrera jotzeko helburuak eta bideak jorratzen ditu, antagonismoak eta planteamendu itxiak gainditzen ahalegintzen den ikuspegi argi batetik abiatuta. Epe **ertain-luzeko ikuspegiaren** ideia hau funtsezkoa da Plana ulertzeko, ekimen zehatzak alde batera utzita, Seton Hall University-ko Andrea Bartoli y Borislava Manojlovic-ek burututako hasierako ebaluazioaren dokumentuan honela adierazi zen moduan:

Behin betiko bake iraunkorra finkatzen laguntzearen xedea onena da. Ezinbestekoa da bakea imajinatzea, egia bihurtu aurretik. Horrek esan nahi du planak bakea bidean den eginkizuntzat hartzen duela, eta horrek etengabeko dedikazioa eta konpromisoa behar dituela.

Beraz, Planak epe luzeko helburuak eta gaiak jorratzen dituela kontuan hartuta, baina lau urteko legegintzaldi batean eman daitezkeen pausoak zehaztuz, **Planaren azken dokumentua konplexua da**, barne baititu, alde batetik, printzipiotzat jo daitezkeen aldeak –“Planaren interpretazio-esparrua” atalean edo diagnostikoan sartutako “Erantzukizun-printzipioak” deitutakoetan– eta, bestalde, oso alde zehatzak ekimen bakoitzaren konpromisoetan.

Planaren gaikako blokeak ondorengo ataletan aztertuko baditugu ere, hona hemen zenbait gogoeta orokor:

4.1. Plan **beharrezkoa** da

Planaren beharra ukatzen duen gutxiengoaren jarreraren arren –bakea bakarrik iritsiko dela uste dutelako, bultzada kontzienterik gabe, edo dagoeneko bakea dagoela uste dutelako gerrarik egon ez baita–, nabarmendu beharra dago Planaren garapena lorpen etikoa eta oinarritzko elementua dela, ondorengo helburuetarako behintzat:

- a. Denborak dena konpontzen duelakoan gertatutakoa ahaztea ekiditea.
- b. Burutu beharreko lana ordenatu eta egituratzea, elkarrekin aztertu beharreko elementu eztabaidasortzaileak eta gatazka-sortzaileak ere barne hartuta.
- c. Eusko Jaurlaritzak konpromiso argi eta gardenak hartu dituela eta egindakoaren inguruan kontuak eman behar direla idatziz jasotzea.
- d. Administrazio hainbat sailen eta gizarte zibilaren lana ongi koordinatzea, bakea finkatzearen helburu erkidea lortzeko asmoz.
- e. Eztabaidarako gune pluralak sortzea gertatutakoaren berri jasotzeko, protagonista guztiei hitz egiteko aukera eman eta protagonista horiek irtenbideen bilaketan parte hartzera gonbidatuz.
- f. Iraganean bizitako gertakarien antzekoak errepika daitezkeen ekiditea.

4.2. Anbizio handiko Plana da **baina errealista**

Legegintzaldi honetan helburu guztiak ezingo direla lortu ulertzen baitu. **Orekatua** ere bada: ongi egitura-tutako zati tekniko bat du, bai eta bakea eraikitzearen eta giza segurtasunaren alorretan praktika eta literatura aurreratuenen ildotik doan ikuspegi kontzeptual eta filosofikoa.

Anbizio hau –zenbait pertsonak gehiegizkoa ere badela uste dutelarik Eusko Jaurlaritzari eskumenak falta zaizkiolako zenbait ekimen planteatzeko– ebaluazioan parte hartu duten pertsona eta talde ia guztiek partekatzen dute. Zenbaitek, halere, Planak are anbizio gehiago izan beharko lukeela adierazi dute, giza eskubideen arloan planteamendu argiagoak sartzeko beharra aipatuz. Planak aitortu egiten du bere sorreraren garaiaren berezitasuna, aurkezpenean honakoa adierazten baitu: *“Europako esparruan, gobernu-politiken egiturak normalki giza eskubideen zuzendaritza bat, institutu bat edo antzeko instantzia bat eduki ohi du, giza eskubideak defendatu eta bultzatzeko. Normaltasun-testuinguruetan, tresna hori nahikoa da gizabidearekin eta funtsezko askatasun eta eskubideekin konpromisoa hartzeko politikak bideratzeko. Gure egungo testuingurua, ordea, berezia da. Duela bi urte, indarkeriazko jarduna bertan behera uzten zuela iragarri zuen ETAK, bost hamarkada baino gehiago igaro ondoren. Berrogeita hamar urte baino gutxiago ditugun guztiok beti bizi izan gara egoera horretan. Gertakari benetan historikoa dugu aurrean. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusi baten sorkuntza zuzenean dago testuinguru soziopolitiko berezi horri lotuta”*.

Egoeraren araberako berezitasun honek bidea utzi behar dio beste demokrazia aurreratuetan bakearen eta bizikidetzaren gaietan hartutako planteamenduari, inolako zalantzarik gabe adieraziz giza eskubideen aldeko konpromiso ukaezina eta errespetu osoa.

4.3. Plana **egungo euskal gizarteak eta politikak har dezakeena- ren aurretik doa**

Eta horrek sor dezake alde garrantzitsu bat lortu nahi denaren eta epe laburrean denon artean lor dezakegunaren artean. Bestetik, aldiz, gida bat ezartzen du konfiantzan oinarrituta eta oraingo desadostasunak abiapuntu hartuta aurrera egiteko prest dauden guztientzat. Hala eta guztiz ere, ikuspegi sozial eta politiko horrek azkarrago eboluzionatzen ez badu (eta horretarako denon artean bultzatu behar dugu) Planaren emaitzak mugatuak izango dira halaberrez.

4.4. Lehen aipaturiko epe-luzerako ikuspegi honen ildotik, Planak an- bizio handiko helburuak planteatzen ditu **berrelkartzea eta giza es- kubideak funtsezko ardatz hartuta**

Xedeari, edukiei eta erabilitako metodologiari dagokienez, berrelkartze-prozesuan enfasia jartzen duen adiskidetze-plana da. *“Une honetan aurrez aurre dugun eginkizun honetan, batu egingo gaituen hitz bat aurkitu behar dugu. Ez da erraza. Nazioartean, normalki, adiskidetze kontzeptua erabiltzen da. Hemen, ordea, hitz horrek arazoak ematen ditu, ez da behar bezain baketsua. Adostasun-guneak bilatzeko bidean, lagungarri zaigun hitz bat hartu dugu maileguan”*, dio Planaren ataletako batek. Idazlariek adostasunak bilatzeko egin duten ahalegina onartzen dugun arren, desadostasun nominalista hauek gainditzen dituzten ikuspegiak eta terminoen erabilerak bilatzea proposatzen dugu.

4.5. Planak, egitatez, **bestelako adiskidetze-prozesuen antzeko egitura eta metodologia** jarraitzen du: enfasia prozesuan jarrita

Adiskidetze-prozesuek iraganaren, orainaren eta etorkizunaren esparru teorikoa erabili ohi dute, Planak bezala. Zentzu horretan adiskidetze-prozesuaren 5 elementu aipatzen dira:

-Lurraldea partekatze beharra aitortzea (gure kasuan, hainbat familia-politikoren existentzia, bakoitza bere herrialdearen ikuspegiarekin) eta desadostasunak ebazteko indarkeria berriro ez erabiltzeko konpromiso sendoa.

-Bizikidetze demokratikoa eta bakea ahalbidetzen dituzten erakunde/egitura ekonomiko, politiko eta sozialak eratzea. (Euskadin badira eta izan ziren indarkeriaren garaian erakunde hauek, baina gakoa

da erakunde horiek nola erabili konfiantza, eztabaida plurala, memoria partekatuen eraikuntza eta bizikidetzaren demokratikoaren gainontzeko elementuak sustatzeko).

-Iragana aitortzea eta kudeatzea. Honek dakar oraineraino iritsi diren iraganaren ondareak jorratzea (biktimak, argitu gabeko atentatuak, presoak, auziak abian dituzten pertsonak, gizarteratzea, etab.) eta kontakizun eta memoria plural erkide baten eraikuntzari ekitea, beti ere jakinda inoiz ez garelako iritsiko kontakizun bakarria izatera.

-Etorkizuneko ikuspegi erkidea sortzea. Prozesuaren xede nagusia da, aldaketa kulturetan eta jarriren aldaketan oinarrituta. Prozesu hau garatzeko oso garrantzitsua da eztabaidarako gune pluralak sortzea eta jarduleen arteko konfiantza sustatzea hainbat mailatan, bereziki herri-mailan.

4.6. Planak argi eta garbi hartzen du hari gidari gisa **giza eskubideen defentsa**

Guztion giza eskubide guztiena, inolako anbigutasunik gabe adieraziz hiltzea eta indarkeria erabiltzea ezin dela sekula justifikatu inongo ideien defentsan. Agerikoa da giza eskubideen diskurtsoa, inork publikoki zalantzan jartzen ez duena, erabil daitekeela eta zenbaitetan erabili izan dela diskurtso horren erabilera gaiztoa edo sektarioa egiteko. Baina erreferentzia hori bake eta bizikidetzaren plan baten funtsezko ardatz gisa berreskuratzea ahalbidetzen du, alde batetik, prozesua etorkizunera begira kokatzea eta, bestetik, lehen aipaturiko zenbait arazo terminologiko konpontzea.

Gainera, Planak oinarri sendoak ditu zentzu honetan. Unibertsitateei eta izen oneko pertsonen eskutako **txosten tekniko** anitzek ahaleginak egin dituzte Planaren ekimenak alor honetan dauden nazioarteko eta nazio barneko tresnetan oinarritzeko. Txosten hauen kalitatearen inguruan adostasun handia dago.

4.7. Plana **orokorra eta orekatua** da

Ebaluazioak zuzenki aztertu du Planaren orokortasunaren eta orekaren aldea, zentzu horretan dagoeneko ezagunak diren prestatutako fasean sortutako jarrera kritikoen aurrean, kritika horiek zenbait momentutan komunikabideetako eztabaida baldintzatuz iritsi zirelarik. Beraz, alderdi nagusia izan da hau talde ebaluatzaileak burutu dituen elkarrizketetan, galdetegietan eta hausnarketa eta analisi lanean bertan. Jasotako iritzi gehienek arabera, Planak bakearen eta bizikidetzaren funtsezko gaiak jorratzen ditu, baina desadostasun gehiago dago gaien planteamenduari edo gai bakoitzari ematen zaion pisuari dagokionez.

Irakurketa sektorialetan normala da talde bakoitzak ikustea edo adieraztea Planaren barnean –alderdi bakar batek osatutako gobernuak gainontzeko alderdien adostasunik gabe prestatutako Plana izanik– zenbait alderdik pisu gutxiegi dutela beste batzuen aldean. Eta hori are gehiago gertatzen da gai jakin batzuetan: biktimen aldeko politika, espetxe-politika, giza eskubideen urraketa mota desberdinen tratamendua edo memoriaren politikaren ikuspegi desberdinen inguruko desadostasunak. Ondorengo ataletan gai hau sakonki aztertuko dugu eta Planak barne dituen osagaiak modu aski orekatuan tratatzen dituelako ondorioa iritsiko gara.

4.8. Ikuspuntu formaletik, Planaren **idazkerak eragin bikoitza** du

Dena barne hartzen duen ikuspegi ongi egituratua eskaintzen baitu, bestalde “zuzentzailetzat” eta “laborategiko produktutzat” ere har daitekeelarik, idazkeraren ardura duen taldetik kanpoko pertsonen ekarpen handiak egiteko aukerarik utzi gabe. Halaber, kritika egiten diogu zenbait kasutan, mundu guztia pozik izateko ahalegin batean, termino batzuen zentzua hertsatzen duelako, zenbait termino alboratzen dituelako edo azaleran geratzen delako jarduleak hasiera batetik zokoratuta senti ez daitezen. Ildo beretik doaz hasierako diagnostikoa okerra dela, ezarritako distantziakidetasuna egokia ez dela edo azken urteetako historiaren funtsezko elementuak kanpo utzi dituela dioten iritziak.

4.9. Planak **aurreko proposamenak jarraitu eta sakontzen** ditu

Planean islatzen denak aurreko euskal gobernuak abian jarritako jarduerak eta ekimen asko jaso eta zabaltzen ditu. Horrek ez ditu Plan honi egindako kritikak mugatzen, aitzitik, iraganeko gobernuaren erantzuz

---

kizunak izan dituzten alderdi politikoekin adostasuna lortzeko oinarritzat erabil daiteke. Lehendakariaren helburu pertsonala izan bada ere, gobernu-programaren lehentasun nagusietako bat bilakatu arte, Planak burutu beharreko lanaren alderdi anitzeko ikuspegia ematen du, hasieratik ahalegintzen delarik jardule sorta zabal baten parte hartzea lortzen. Plana osatzen duten hemezortzi ekimenetatik, gutxienez hamabi aurretik garatzen hasitakoak dira, enfasi desberdina bazuten ere. Planak hauei esparru desberdina ematea –esparru zabalagoa, egindakoari onura ateratzeko– neurri egokia da.

4.10. Hitz gutxitan, Plan **bizi eta malgua** da

Proposamen egituratua eta xehatua izan arren, bere ibilbidean zehar, Plana alde berritzaileak gehituz joan da. Giza eskubideen arloan autokritikaren pedagogia sustatzeko Zuzendu programa, edo armagabetezari buruzko dokumentua, besteak beste, aldaketak behar duten testuinguruan ulertzeko ahaleginaren adibide dira, Planak erreakzio-gaitasuna duela frogatuz. Planaren aktibotasuna ezin da zalantzan jarri, etengabe jartzen baitira abian jarduera berriak barne dituen ia ekimen guztietan. Iturri guztien aburuz, Gobernu Programari hoberen egokitzen den plana da, alde handiarekin, duen egitura egokiagatik, atal bakoitzean sei ekimen dituela, eta iraganari, orainari eta etorkizunari arreta jartzen dion ikuspegiagatik. Hala ere eta ekimen gehienetan betetze-maila formala handia den arren (egutegiak, dokumentuen aurkezpena, jarduerak martxan jartzea...), ezarritako helburuen lorpenean zuzenki eragiteko duen ahalmena askoz mugatuagoa da, lorpen horiek idazkaritzaren kontroletik kanpo dauden aldagaien mende dauden neurrian.

4.11. Azkenik, nabarmentzekoa da Plana, nola ez, **oso baldintzatua dagoela giro politikoaren ondorioz**

Horrek gero eta eragozpen handiagoa ekarri du, azkenik beherantz doan prozesu baten sentipena sortu arte, hainbat jarduera abian dituen baina gai esanguratsuagoak jorratzeko aukerarik gabe, eta 2016. urte erdi edo amaierarako aurreikusitako hauteskunde-prozesuen ondorioz erakundeetako egoera politikoa aldatzeko zain.

Testuinguru honetan, **Planaren lorpen garrantzitsuena da iraganean eraikitakoa suntsitu ez duela. Aldiz, ez du lortu Eusko Legebiltzarreko Bakearen eta Bizikidetzaren inguruko Ponentziaren blokeoa desegitea, ez eta Gobernu Zentralarekin dauden komunikazio-kanalak indartzea, teknikarien arteko komunikazioak kenduta, eta beraz ez dago arintasun bera maila politikoan.** Bakea lortzeko ahalegin kolektiboa sustatzeko bultzada politikorik ezaren aurrean –Legebiltzarreko ponentziaren paralisasiak edo Gobernu Zentralaren geldotasunak agertzen dutenez–, are garrantzi gehiago hartzen du Plana existitze hutsak. Bere egiturari eta Idazkaritzaren dinamismoari esker, motorra martxan mantentzen duten jarduerak burutzen ari dira, hartara **desblokeatze politikoa iristen denean askoz azkarrago aurrera egitea ahalbidetuko duten baldintzak sortuz**, gizarte-jarduleen arteko akordioak bilatuz eta garaia iristen denean aurrerapausoak finkatzea ahalbidetuko duen gizarte-dinamika indartuz.

5. Planaren analisi xehatua

5.1. Planaren egokitasuna eta prestakuntza-prozesua

Aurreko legegintzaldietan jada, hainbat euskal gobernuk jorratu zituzten bakearekin eta bizikidetzarekin loturiko gaiak, hainbat politika publikoko tresna erabiliz. Gobernu horietako bakoitzak, egoeraren eta bere helburu politikoen arabera, enfasia jarri zuen egokienak eta beharrezkoenak zirela uste zuen gaietan. Egungo testuinguru soziopolitikoan bi hasierako berezitasun nabarmendu behar ditugu:

- Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusi baten sorrera, zuzenean Lehendakariaren mende dagoena eta ordura arte Sail desberdinetan sakabanatuta zeuden gaiak eta eskumenak multzokatu dituen (Justizia, Barne Arazoak...).

- Planaren planteamendua dena barne hartzen duen logika integraletik abiatuta, gainera iraganarekin eta orainarekin lotura duten gaiak jorratzen dituela kontuan hartuta, beti ere etorkizunera begira.

Ebaluazioak bi alderdi hauek aztertu ditu eta lortutako emaitzak eta frogak nahiko argiak dira. Elkarrizketatuen eta inkestatuen gehiengo ia osoak **uste du Idazkaritzaren sorrera eta erakunde hau maila administratibo gorenean kokatzea egokia edo oso positiboa izan dela**. Haietariko gehienentzat, hau Eusko Jaurlaritzak bakearekin eta bizikidetzarekin loturiko politikari eman nahi dion lehentasunaren eta zentzu horretan Lehendakariak duen konpromiso zuzenaren seinale da. Idazkaritzaren sorreraren egokitasun handia ondorio argienetakoa da, hala ere desadostasunak badiren arren, zenbaitek uste baitute ordura arte banandutako sailak elkartzea presoen eta biktimen arteko berdintze gisa (pertsonek ikuspuntutik ere) uler daitekeela.

Planaren egokitasunari (Plan "baten" egokitasunari) dagokionez, eta momentu horretan zegoen beharri dagokionez, jarrerak ez dira horren parekoak. Elkarrizketatutako erakundearen eta pertsonen gehiengo handiarentzat Plana beharrezkoa edo oso beharrezkoa da, Euskal Herrian bizikidetzaren sendotzeko eta benetan atzeraezina izan dadin, politika aktiboak behar direla azpimarratuz. Kontrako iritzi eskasak funtsa da, asko laburbilduz, "euskal gizarteak orria beste aldera itzuli duela", nabarmenduz gizartearen errealitatea honelako plan batean aurrekusi daitekeena baino askoz azkarrago doala, eta Planaren tankerako dokumentuek gizartearen errealitate eta aldaketari gutxi ematen diotela. Edozein kasutan ere, ia aho batez adierazi dute elkarrizketatuek Planak oraindik ere euskal gizartearen diren beharrei eta arazoei erantzuten diela eta, ondoren ikusiko den moduan, desadostasunak badira ere, egokia dela.

Talde ebaluatzailearen iritziz, **Plana erabat egokia da hasieratik, duela ia bi urte, eta oraindik ere egokia da**.

Halaber azpimarratu beharra dago ekimen asko profesional eta talde independenteen txosten teknikoetan oinarrituta eraiki direla.

5.1.1. Mugak dituen partaidetza-prozesua

Plana, lehenik eta behin, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiko pertsona talde batek prestatu du –kanpoko aholkularitza-enpresarik hartu gabe– dena barne hartzen duen eta burutu beharreko lanarekin koherentea den ikuspegi bat ezarri. Gainera, Planaren prestakuntzaren ardurak izan duen taldea ahalegindu da bilatzen beranduago Planaren ebaluazioa eta balorazioa erraztuko zuten adierazle, aldagai eta nazioarteko erreferentziak.

Planaren prestaketarako partaidetza-prozesu bat jarraitu zen, 2013. urteko otsaila eta azaroa bitartean, eta horren ondorioz, hainbat zirriborro lortu ziren eta azkenean onartu zen bertsioan jasotako hainbat proposamen sartu ziren. Planaren Atariko atalean bertan prozesu osoa xehetasunez azaltzen da, beraz ez dugu berriz errepikatuko. Aipagarria da ekarpenen kopuru handia, alegazioen kalitatea eta horietako bakoitzaren atzean dagoen talde-lana. Doktrina-izaera sendoa eta eduki politiko ugariak zirela eta, zenbait kasutan, edo proposamen batzuk sektore jakin bati soilik zuzenduak egonagatik, bestetan, ezin izan ziren proposamen asko barne hartu. Edozein kasutan, hasierako eta azken dokumentuen arteko alderaketak argi uzten du zenbait alderdi garrantzitsu, hizkuntzari dagokionez ere, sartu egin zirela eta Idazkaritzako idazlariek benetako ahaleginak egin zituztela sektore guztien eskakizunei erantzuteko, hartara Planari oreka handiagoa emanez.

Parte-hartzea, dena den, modu nahiko zuzenduan eta dagoeneko oso egituratua zegoen hasierako zirriborro batetik abiatuta garatu zen, parte hartu zuten zenbait erakunderen aburuz, eta horrek hainbat alderdi barne hartzeko aukera mugatu zuen. Hala ere, elkarrizketatutako pertsonak eta jasotako galdetegi gehienek erantzunek adierazi zuten prestakuntza-prozesua “nahiko parte-hartzailea” edo “parte hartzaile samarra” izan zela.

Kontuan hartuta ez Idazkaritzak ez eta Eusko Jaurlaritzak ez zutela honelako prozesu bat abian jartzeko obligatorik, sustatutako parte-hartzea eta azkeneko emaitza positiboak direla uste dugu eta, aldi berean, euskal gizarteak gai hauen inguruan iritzia emateko duen interes erkidea islatzen duela. Beste politika publiko eta testuinguru geografiko batzuekin alderaketa-irizpideak erabiliz, ondoriozta daiteke **lortutako parte-hartze maila eta proposamenen kontuan hartzea nahikoa izan zela.**

Dena den, bereizi beharko litzateke jardule politikoaren parte-hartzea, eta bereziki Legebiltzarreko taldeena, argi ezarritako prozedurei jarraiki egiten dena, eta gizarte-erakundearen eta gizarte zibilararen parte-hartzea sustatzea, azken honek, Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseiluak eta bestelako Aholkularitza Kontseiluek ezarritako bideez gain, bide formal gutxiago baititu.

Bestalde, badirudi arazoa edukietan dagoela eta ez prozeduretan, hainbat ekarpen eskatu badira ere Plana ez baita indar politiko eta sozialen bateratzearen emaitza, baizik eta “Eusko Jaurlaritzaren produktua”, eta beraz ezin da geratu eztabaida politikoek jaso ohi duten iritzi kritikoa, eta askotan polemikoa, kanpo.

Datu objektibo eta ez-aldagarri hau kontuan izanik ere, ezin da zalantzan jarri etengabe ahaleginak egiten badira, bai komunikazioaren aldetik eta bai ekimenen inguruko kontsultaren aldetik ere, adostasuna areagotu egingo dela eta Plana eraginkorragoa izango dela. Parte-hartzea, definizioz, testuak idatzi ziren momentutik haratago joateko eta testuen aplikazioan zehar jarraitzeko ahalmena duen metodoa da, are gehiago bakea eta bizikidetzaren moduko alorrean.

5.1.2. Genero-ikuspegia

Planak “bakea eta bizikidetzaren finkatzeko funtsezko eragile gisa, emakumeen esku-hartze eta partaidetza parekidea bermatzen duten ekintzak sustatzeko” konpromisoa hartzen du. Emakunderi, emakumearen euskal erakundeari, kontsulta egin zitzaion Planaren prestaketa-prozesuan eta erakunde hau ekimenen inplementazioaren jarraipena burutzeko ardura duen Sail arteko Batzordearen kide da. Laguntzen deialdiek nazio eta autonomia erkidego mailan indarrean dauden berdintasun-legeek ezarritakoa betetzen dute; gainera, 10 punturainoko baremoak dituzte genero-ikuspegia barne dutela frogatzen duten proiektuentzat. Halaber, aipagarriak dira biktimen datu-baseak sexuaren arabera bereizteko ahaleginak eta indarkeria politikoak emakumeengan duen eraginaren inguruan abian den azterlana.

Ostera, Planak ez du ekimen bakoitzarentzat zehaztutako genero-analisi integral eta espezifikorik, jarduera guztietan genero-ikuspegia modu egokian kontuan hartzen dela bermatzeko. Esaterako, nabarmentzekoa da eskatutako azterlanek genero-ikuspegiari arreta berezirik ez jartzea eta, jartzen diotenean, Euskal gatazkan 1960tik 2013ra izan diren giza eskubideen urraketari buruzko txostenaren kasuan bezala, ikuspegi hori ikuspuntu kuantitatibotik soilik aztertzea. Ondorioz, hasierako konpromisoak ez ditu ekarri jarduera espezifikorik parte-hartzea sustatzeko eta euskal emakumeek, bakearen eta bizikidetzaren eraikitzearen eragile gisa, burutu duten eta burutzen ari diren lan garrantzitsuak ezagutzera emateko.

Bestalde, harrizkoa da gizarte zibilean eta alderdi politikoetan ia ez egotea elkarrizketarako eta parte-hartzerako bakearen eta bizikidetzaren aldeko emakumeentzako gune edota mugimendu espezifikorik. Adibidez, ez da errepikatu Ahotsak mugimenduak 2006. urtean antolatutako esperientzia interesgarria, non sentsibiltate desberdineko emakumeak elkartu egin ziren emakumeen parte-hartzea eta protagonismoa eskatzeko “irtenbideak bilatzeko orduan ere”. Bere sorrera-adierazpenean laburbildu zuten zergatik den garrantzitsua emakumeen parte-hartzea bakea eta bizikidetzaren maila guztietan eraikitzeak, baita maila politikoan ere: “Irtenbidearen subjektu aktibo izan behar dugu, orain arte gertatutakoaren subjektu izan garen bezala”⁷.

Egungo ahaleginak, Eusko Jaurlaritzaren barrenetik eta kanpotik ere, emakumeen elkarrizketarako eta parte-hartzerako guneak sortzeko apalak eta ahulak dira. Ebaluazio honetatik Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiari eskatu nahi diogu esplora dezan, testuinguruak eskatzen duen zuhertasunarekin, sentsibiltate desberdinak dituzten emakumeak biltzen dituzten hausnarketarako, elkarrizketarako eta parte-hartzerako guneen sorrera edo sustapena. Foro mota hau garrantzitsua da genero-ikuspegia islatzeko eta parte-hartzea bultzatzeko. Halaber, konfiantza eta adostasun politiko eta sozialak lortzeko orduan ere eginkizun garrantzitsua izan dezakete, bai eta hainbat gai desblokeatzeko elkar ulertze zubiak ezartzeko orduan.

---

7 Ahotsak mugimenduaren sorrera-manifestua, 2006ko apirilaren 8koa.

Ondorioak

Ebaluazio honek Planaren borondate ona aintzat hartzen du genero-ikuspegia barne hartzeko helburuarekin eta euskal emakumeek bakearen eraikuntzan duten betekizun aktiboa sustatzeko eta ezagutzera emateko nazioarteko mekanismo eta ebazpenak aplikatzeko. Baina, aldi berean, **ohartarazi nahi dugu konpromiso horrek ez dituela ekarri ikuspegi hori modu egokian integratzea bermatzen duen jardueraz zehatzik**. Genero-ikuspegia Planaren eta bere ekimenen azterketan zeharka barne hartuz aukera ona sortzen da eta bermatu egiten da herritar guztien ordezkari berdintasun-baldintzetan.

5.2. Planaren alderdi metodologikoak

Bestelako plangintza estrategikorako tresnekin alderatutako ikuspuntu batetik, Plana **dokumentu originala** da eta dokumentu mota honetan ohikoak ez diren alderdi askotako elementu baliotsu anitz barne ditu: elementu etikoak, prozesuaren ikuspegi globalarekin loturikoak edo talde desberdinen adostasuna bilatzen dutenak. Are gehiago, "Planaren interpretazio-esparrua" izeneko atala du barne Planaren ulermena errazteko asmoz. Galde genezake Planaren diseinuan eta aurkezpenean egon den originaltasun honek Plana bere hartzaile potentzialetara hurbildu edo haiengandik urrundu ote duen. Ebaluazioak egiaztatu duenez, Planak, orokorrean, harrera ona izan du, bere kontzeptu eta proposamenen aberastasuna goraiatzen da eta honelako planteamendu ezohikoak beharrezkotzat jotzen dira bakea eta bizikidetzaren bezalako alor batean plangintzak egiteko orduan. Hala ere, gutxiengo baten iritziak kritikoagoak dira Planaren alde formal eta idazkera-alde hauekin eta uste dute zenbait atalek gehiegizko erretorika dutela.

Ikuspuntu formal hauek alde batera utzita, talde ebaluatzailearen aburuz, **Planaren ikuspuntua eta xedea argi geratzen dira**, sakonki arrazoitzen dira eta, 18 ekimenetako bakoitzari dagokionez, zehaztasun-maila ezin hobea du. Zentzu honetan, argi dago Planaren lehenengo bi atalak osagarriak direla (helburuak ezartzen dituen Proiektua eta Prozesua) hirugarren atalarekiko (Programa). Eusko Jaurlaritzako Koordinatzaile Zuzendaritzak nahitaezko Planaren onarpenaren aurretiko txostena burutu zuen, Plana kalitate eta zehaztasun handikoa eta gobernuaren helburuen ildo berekoa zela ondorioztatuz. Proposamen bakarra izan zen jarraipen eta ebaluaziorako adierazle-sistema hobetzea, zentzu kualitatibo eta kuantitatiboan, batez ere eraginaren balorazioa hobetze aldera, jarraipena eta ondorengo ebaluazioa optimizatzeke xedearekin.

Planak legegintzaldiko ahaleginak gidatuko dituzten **zazpi** helburu ezartzen ditu:

- I. ETAREN desarmearen exigentzia eta haren benetako amaiera gauzatzeko laguntzea.
- II. Giza eskubideen urraketa guztien egiaztapena egitea.
- III. Biktimen guztien errekonozimendu- eta ordain-prozesua osatzea.
- IV. Memoriaren politika publiko bat definitzea eta bultzatzea.
- V. Testuinguru berriarekin bat datorren espetxe-politika baterako akordioak bultzatzea.
- VI. Bizikidetzako akordio demokratiko baterako oinarritzako adostasunak lortzea.
- VII. Gizarte- eta hezkuntza-arloko elkarrekintzak bilatzea, gizarte-elkarketako kultura bultzatzeko.

Jakina, lehenago aipatu bezala, anbizio handiko helburuak dira, baina lehenengoa izan ezik –eta lehenengoaren zati bat soilik– denak daude Eusko Jaurlaritzaren eskumenen barne. Helburu hauek zehaztutako ekimenekin duten koherentzia erabatekoa da.

Metodologiari dagokionez, Planak mikroakordio deritzon aldeko apustua egiten du. Oinarri etiko partekatutako bat eta burutu beharreko lanaren inguruko funtsezko adostasunak ezartzeak dituen zailtasunak ezagututa, are zentzu gehiago hartzen du mikroakordio horien planteamenduak. "Urratsez urrats" estrategia hori da hain zuzen ere –beste hainbat kasutan gertatu den bezala, Europar Batasuneko kasuan esaterako– hasierako mesfidantza desagerraraz dezakeena, interes erkideetan oinarritutako etorkizun komuna eraikitzearen abantailak agerian jarritz.

Planak proposatzen duen mikroakordioaren logika hau ezin izan da bete hitzez hitz planteatutako moduan, baina hala eta guztiz ere, abian jarri diren 18 ekimenetako bakoitzean aurreikusitako jardueraz asko burutu dira. Zehazki, hirugarren mikroakordioaren kasuan, gizarte- eta hezkuntza-arloarekin loturikoa, esan genezake zorrotasunez lortu eta bete egin dela aurreikusitakoa.

Planaren dokumentuaren gabeziak bat da, plangintza-tresnei dagokionez, inplementazioan eragina izan zezaketen **eszenatoki alternatibo posibleen analisisa** barne hartu ez izana. Gutxienez ere, **Planak** bere garapenean eraginen bat izan dezaketen **kanpoko faktoreak, hipotesiak eta arriskuak aintzat hartu beharko lituzke**. Ohiko plangintza-praktika bat da hau eta Plan honen tankerako alorretan oso gomendagarria dirudi, are gehiago kontuan hartuta Eusko Jaurlaritzaren eskumenen esparrutik haratago doazen ekimenak barne dituela edo ekimen horien garapen zuzenerako beste jardule sozial eta politikoen borondatea behar dela.

5.3. Abiaraztea eta gauzatzea lan-eremuen arabera

Planak kasu askotan lehendik gauzatzen ari ziren jarduera askoren jarraipena ekarri du, beharrezko zuzenketekin, beste jarduera berri batzuen abiaraztearekin batera. Goraipagarria da Planaren 18 ekimenak abian jarri izana, eta haietako asko normaltasun osoz eta emaitza onekin garatu izana.

Hala ere, Planaren gaikako blokeen inguruko informazioa emango dugu, hartara, emandako aurrerapausoak, aurkitutako zailtasunak eta zenbait gaietan ager litezkeen itotzeak edo blokeoak argiago ikusiko baitira. Jarraian aztertuko diren blokeak Planaren helburuekin loturikoak dira. Haietako bakoitzarentzat egindakoaren laburpena emango dugu eta zenbait ondoriotara iritsiko den analisisa ere bai. Gomendioak, bestalde, Txostenaren amaieran multzokatu ditugu.

5.3.1. Iraganeko memoriak eta giza eskubideen urraketak

Planak argi uzten du iraganaren kudeaketa dela, indarkeria garai luze eta tragiko baten ostean, barne dituen arteko gai konplexuena eta delikatuena, beste edozein arlotan aurrera egiteko gako gisa identifikatzera iritsiz. Karga horren sakontasuna ulertzea, aurrez ikus zitezkeen oztopoak ez gainditzekotan, Plan osoaren inplementaziorako erronka orokorra zen eta oraindik ere bada.

Gertatutakoa argitzeko helburuaren xedea ez da, Planak adierazi moduan, ahaztea edo interpretazio subjektibo desberdinak daudela ukatzea. Helburu honen xedea da, 1960. urteaz geroztik egon diren giza eskubideen urraketen inguruko gertaera guztiak bilduz, beharrezko borondate etiko eta soziala sortzea gertaera horien balorazio kritikoa egin ahal izateko. Horretarako, Idazkaritzak erabaki zuen Eusko Legebiltzarreko Bakearen eta Bizikidetzaren inguruko Ponentziaren esku uztea mikroakordioen estrategian oinarritutako eztabaidarako proposamen bat, Planaren lehenengo sei ekimenekin loturiko konpromiso egituratu bat barne zuena.

Hala ere, azkar asko ikusi zen Legebiltzarreko alderdi politikoak ez zeudela prest burutu beharreko ahalgintza gidatzeko lana elkarrekin burutzeko, kontakizunaren inguruko guda batean baitzeuden eta oraindik ere ez baitute lortu oinarri etiko bat finkatzea. Mesfidantzaren pisuaren, alderdi politiko bakoitzaren barneko dinamiken eta hitz edo interpretazio jakinak onartuz gero zenbaitek garaipen/porrot gisa interpretatuko zutelako sinesmenaren ondorioz, gaur arte lehen aipaturiko Legebiltzarreko Ponentzia ia erabat geldiarazi da eta hasiera batean planteatutako mikroakordioak zehazteko aukera nabarmenki oztopatu da. Horren ondorioz:

-Beste alor batzuetan gertatu ohi den moduan, Ponentziaren blokeo argiak eragin du, programako eta proposamenetako konpromisoen betetze-maila handia izan den arren (3. ekimenean “Terrorismoaren biktimak gogoratzeko proiektuari ekimenak egitea” eta 5. ekimenean “Egungo legedian babesik ez duten biktimei laguntza, errekonozimendua eta ordaina ematea” izan ezik), inplementazioan ia aurrerapausorik eman ez izana (4. ekimenaren “Terrorismoaren biktimei laguntza, errekonozimendua eta ordaina ematea” eta 2. ekimenean eta Memoria historikoari buruzko 2015-2016ko Lehentasunen Oinarri Programan aurreikusitako Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren eraketarako duela gutxiko onarpenaren salbuespen aipagarriekin). Planak argi eta garbi azaltzen ditu desadostasunak, itotzeak eta hasierako aurkako jarreraren beldurrak aurrera jotzeko erresistentzia azal dezaketenak; baina bere horretan Planak ez du behar den bateratze-prozesua bultzatzeko gaitasunik.

-1. ekimenari dagokionez, oraindik ezin izan dira osatu ez eta irizpide erkideekin bateratu gertatutako eskubideen urraketen erregistroak. Hainbat erakundek eta elkartek orain arte egindako ahaleginak goraipatu behar diren arren, aitortu beharra dago ahalegin partzialak eta zatikatuak direla, eta ez beti motibazio berdinekin. Horren emaitza eragin kaltegarria izan liteke, desadostasunak are gehiago indartzearena hain zuzen, arreta iragana argitzean jarri beharrean.

-2. ekimenari dagokionez, Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren sorrerak argi eta garbi agertzen du borondate politikoa dagoenean elkarrekin aurrera egin daitekeela, etorkizunean hartu beharreko bidearen inguruan desadostasunak badaude ere. Azken hilabeteotan Institutuaren proiektuan lortutako aurrerapausoak nabarmentzekoak dira benetan eta adostasun adibide ona dira. Ikusteko dago, ildo horretatik, Memoriaren Egunaren (azaroak 10) elkarren arteko ospakizuna berreskura daitekeen ala ez.

-Aitzitik, Terrorismoaren Biktimen Errekonozimendu eta Babeserako Legearen 57. artikuluan jasotzen den terrorismoaren biktimak gogoratzeko proiektua (3. ekimena), Gobernu Zentralaren eta Eusko Jaurlaritzaren artean dagoen komunikazio jariazko ezaren adibide argia da, Gobernu Zentralak proiektua eskusiban bere gain hartu duelarik, Eusko Jaurlaritzak atzeko planoan utzita.

-Arrazoi desberdinak direla eta biktima gisa aintzat hartu beharreko pertsonen zerrenda osatzea lortu ez den arren eta abian dauden espediente guztiak oraindik ere ebatzi ez diren arren, errealitate ukazina da 4. ekimenak (Terrorismoaren biktimei laguntza, errekonozimendua eta ordaina ematea) betetze-erritmo handi eta egokia daramala. Aldiz, ezin da gauza bera esan 5. ekimenari buruz (), are gutxiago bere garaian Eusko Jaurlaritzak onartu zuen (eta 2013ko urriaren 16ko 426/2013 Dekretuak aldatu zuen) ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuaren aurkako erabaki judizialaren ondoren. Dekretu horren xedea zen 1960tik 1978ra bitartean, motibazio politikoko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketen ondorioz sufrimendu bidegabeak jasan zituzten biktimei babesa ematea, "urraketa berari, babes bera" printzipioa oinarri hartuta. Biktimen atalean aztertuko dugunez, aipagarria da erabaki judizial honen arren espedienteen izapideek modu normalizatuan aurrera segi izana.

-Hasiera batean 6. ekimenean (Torturari buruzko ikerketa eta ekintzak) proposatutakoari erantzuteko ardura duen Kriminologiaren Euskal Institutuaren (IVAC/KREI) lan goraipagarria ere nolabait zalantzan jartzen da, lanaren egokitasunari dagokionez, hainbat iritzi-eremutan (bertan askotariko jarrerak aurkitzen direlarik: tortura existitzen dela edo sistematikoa dela erabat ukatzen dutenetik, egungo momentu politikoan lan hori burutzea egokia ez dela uste dutenetara). Dituen giza baliabideak mugatuak badira ere, eta halaber hartutako lan-metodo zehatza gorabehera ("Istanbulen Protokoloari" eta bestelako nazioarteko erreferentzietara jarraiki), oso garrantzitsua da Institutu honek bere lana bukatu ahal izatea Planean aurreikusitako denbora-esparruaren barnean.

Bere aldetik, Memoria historikoari buruzko 2015-2016ko Lehentasunen Oinarri Programak, iraganaren berrikusketa kritikoaren ahalegina zabaldu duena Francoren diktaduraren garaia barne hartuz (1936-1975), oraingoz balio izan du dagoeneko abian ziren ekimen partzialak modu egokian bildu eta artikulatzen jarraitzeko, herritarren eta erakundearen laguntzarekin, ordura arte burututako jarduerak ordenatzeko eta egituratzeko ahaleginean, jarduera horiek beharrezkoak ziren beste batzuekin osatuz eta dauden baliabideekin lortu daitezkeen lehentasunak ezarriz. Biktimen politika publikoaren barrenean dauden eta egia, justizia eta ordaina jasotzeko eskubideen alorrak barne dituen esparru generiko baten zatia den heinean, lehen aipaturiko Oinarri Programak proposatzen ditu halaber Memoriaren politika publikoaren barneko ez-errepikatzea bermatzeko jarduerak, iraganen duintasuna, askatasuna eta demokrazia defendatzeko erabili ziren balioen inguruko lan pedagogiko gisa.

Ondorioak

Oraindik ere eztabaida politiko eta mediatiko gehien sortzen duen gaietariko bat dela aintzat hartuta –kontakizunarekin eta biktimekin lotutako ekimenekin batera– honakoa ondoriozta daiteke:

-Ez dago (eta ez da egongo) iraganaren kontakizunaren eztabaida behin-betiko ebatz dezakeen arbitro aseptikorik, ebazpen hori denek onartzeko moduan. Baina bada, gutxienez, gertaeren erregistroa zehaztasunez ezartzeko neurri objektibo bat: giza eskubideen urraketa. Horrek izan behar du, itzulgingururik gabe, beharrezko argitze-prozesuaren abiapuntua.

-Memoria, definizioz, poliedrikoa da. Horrek esan nahi du, ziur asko, ezingo dela alde guztiak asebetetzen dituen kontakizun bakarrera iritsi. Zentzu horretan proposa eta bultzada daitezkeena da herritarren eta adituen eskura dauden askotariko testuak eta materialak sortzea, gertaerak ikuspuntu desberdinetatik zehazki ezartzeko, genero-ikuspuntua barne hartuta, inor kaltetzen ez duen (baina inor asebetetzen ez duen) azaleko eremuan geratu gabe, horrek gertatutako guztia aitortzea saihestuko luke eta. Kontakizun edo historia erkidea, egunen batean lortzen bada, bidearen helmuga izango da eta ez martxan jartzeko aurrebaldintza.

-Beste kasu batzuetako esperientziagatik dakigunez, interesgarriena da elkarlanerako ekimenak maila

---

lokalean abian jartzea. Honela, denek erkide gisa aitortzen duten gunean libreki adierazitako hainbat kontakizun daudela onartuz, arreta gehiena jarri beharrean bakea zergatik hautsi zen eta iraganean indarkeria zergatik hasi zen erabakitzean, ahalegin nagusiak izan behar du galdera honi erantzunak bilatzea: nola bizi gaitezke denok elkarrekin bakean eta lurralde berean gaur eta bihar?

-Duela gutxi sortutako Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuak berebiziko erantzukizuna du ahanztura ekiditeko –inoiz ere ez baitu balio izan indarkeriaren zauriak ixteko– eta iragana argitzeko. Biktimek memoriaren eskubidea duten bezalaxe –eskubide horrek errekonozimendua eta ordaina dakartzalarik–, gainontzekoek memoriaren betebeharra dute, gertatutakoaren egia ezagutzeko informazioa sortuz. Hortik eratoritzen da iraganaren inguruko autokritika-prozesuak alde anitzetatik partekatze beharra, hartara elkargune soziopolitikoak aurkitzea eta egungo desadostasunak gainditzea ahalbidetuz.

5.3.2. Biktimei laguntza, errekonozimendua eta arreta ematea

Iñigo Urkullu lehendakariak pasa den 2015eko ekainaren 5ean egindako autokritika publikoa eta biktimei barkamena-eskatze formala, ebaluazio honen garapen-prozesu batean, zalantzarik gabe aurrerapausoa da euskal autoritateen terrorismoaren biktimen taldearen aurrean erantzukizunak onartzeari dagokionez. Karga sinboliko eta enpatiko handia duen beharrezko keinua da. Pauso garrantzitsua ere bada eta beste jardule eta talde batzuk jarraitu beharko duten aurrekaria. Keinuak mila hitzek baino hobe azaltzen du erakunde eta talde guztien “erosotasun-zonatik” kanpora ateratzeko beharra, bizikidetzaren oso eta egoki baterantz aurrera jo nahi badugu. Talde ebaluatzailearen iritzitan, biktimen elkarteek ekintza honen inguruan lortu duten batasuna eta Lehendakariaren adierazpenek biktimen eta gizarte osoaren aldetik izan duten harrera ona Planaren emaitza positiboaren adibidea dira, hasieratik alderdi konplexuenetakoa eta eztabaidatuenetakoa izan den batean: topagunerantz aurrera jotzea hasierako mesfidantziatik eta Planaren inguruan biktimek eta beren elkarteek erakutsi zuten urruntasunetik abiatuta. Horregatik guztiagatik da hain zuzen ere ageriko emaitza ona, Planaren III. helburuaren esparruan, “Biktima guztien errekonozimendu- eta ordain-prozesua osatzea”, berriz ere nabarmen utziz “orainaren lehentasuna” bakearen diskurtsoaren esparruan: gaur egiten dena da –errekonozimendu, elkartasun eta giza hurbiltasun moduan– iraganeko zauriak sendatzen has daitekeena.

Ebaluazio-prozesuan burututako lehenengo elkarrizketetatik, taldeak antzeman zuen lehenengo eta egiaztatu zuen beranduago biktimekiko dagoen **honetako keinu eta ekintza enpatikoen beharra eta ego-kitasuna** erakundearen aldetik. Eta pozgarria da ikustea Eusko Jaurlaritzak Txosten honetako ondorio eta gomendio argienetako bati aurrea hartu diola, gure aburuz, Planean jasotako autokritikaren eta biktimen errekonozimenduan aurrera egiteko beharrezkoen ideia hau Planaren xede nagusiarekin erabat koherentea baita.

Agerikoa da Planean dauden gai nagusienetako eta zailenetako bat biktimekin loturikoa dela, zentzu horretan bi aldeetako kritikak jaso direlarik: indarkeria kasu desberdinen (terrorismoa eta “poliziaren gehiegikeriak”) arteko distantziakidetasun onartezina dela, batetik, eta gaiaren inguruko arreta eta sentsibilitatea nahikoa ez dela, bestetik. Jakina, irmo defendatu beharra dago biktima guztien errekonozimendu- eta elkartasun-eskakizunari erantzuteko beharra –betebeharra– (tratu berdina bermatuz), baina horrek ez du esan nahi alde batera utzi behar denik indarkeria mota desberdinei buruzko historian eta estatistiketan argi agertzen den “desoreka kuantitatiboa”, ez baitago horretarako justifikaziorik.

Halere, nabarmendu beharra dago araudiaren ikuspuntutik Eusko Jaurlaritzaren biktimekiko politika oso aurreratua dela eta giza eskubideen arloko nazioarteko instrumentuen ildotik doala duela, gutxienez ere, lau legegintzaldi. Hain zuzen ere, politika horren oinarriek ezartzen duten moduan, “Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren 8. artikuluan, Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Itunaren 2.3 artikuluan eta Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren 13. artikuluan ezarritakoan oinarrituta, bi dira nazioarteko zuzenbideko erreferentzia nagusiak: 2005eko abenduaren 16ko Nazio Batuen Batzar Nagusiaren 60/147 Ebazpena, giza eskubideen urraketen biktimen eskubideen inguruko printzipioak eta gidalerroak ezartzen dituena; eta 29/2012 Biktimen Europako Zuzentaraua”. Horiei gehitu beharko litzaieke Espainian Terrorismoaren Biktimei Errekonozimendu eta Babes osoa emateari buruzko irailaren 22ko 29/2011 Legea, eta erkidego mailan, Terrorismoaren Biktimei Aitorpena eta Erreparazioa egiteko ekainaren 19ko 4/2008 Legea. Xedapen horiek ekainaren 12ko 17/2012 Dekretuaren bitartez zabaldu ziren, Euskal Autonomia Erkidegoan, 1960tik 1978ra bitartean, motibazio politikoko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketen ondorioz sufrimendu bidegabeak jasan zituzten biktimak aitortzeko eta biktima horiei ordainak emateko. Espainiako gobernua Dekretu honen aldaketari jarri dion errekurtoa aztertuko dugu beherago.

Biktimekiko politikaren jarraipena eta sakontzea. Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzaren bitartez egindakoari jarraipena emanez, Planak biktimei zuzendutako bi ekimen espezifiko ditu: 4. eki-

mena, "Terrorismoaren biktimei laguntza, errekonozimendua eta ordaina ematea", eta 5. ekimena, "Egungo legedian babesik ez duten biktimei laguntza, errekonozimendua eta ordaina ematea". Kontuan izanik bi ekimen hauek biktimekiko politikaren zati handiena barne hartzen dutela, beste ekimen batzuek loturiko gaiak jorratzen dituztela eta biktimekin eta biktimekiko lana Planaren ildo nagusietako bat dela, aipagarria da 2014ko irailean egindako txostena, "Biktimen arloko politiken eta ekimenen kudeaketa-txostena. Zentzu-batasuna duten hamabost jardunbide aldibereko", pauso onuragarria baita koherentziari dagokionez eta alor honetan planteamendu integral eta integratua izateko ahaleginei dagokienez. 2015eko urtarrilean onartu zen "2015eko ekintza-plana biktimen gaian. Bateratzeko asmoa mantentzea eta sustatzea" beste aurrerapauso bat izan zen koherentziaren hobekuntzarako bidean, antzemandako hainbat arazo eta gabezia konpontzeko ahaleginean, esaterako, garai jakin batzuetako biktimei arreta pertsonalizatua eta errekonozimendua emateko orduan, 70. eta 80. hamarkadetako atentatuen biktimak kasu.

Gaur egun, beraz, Planak garrantzi handia ematen die biktimei, ekimenetako hainbat jarduerak egia, justizia eta ordaina helburu dituztelarik, bai eta berriro gerta ez dadin ziurtatzeko bermeak lortzea, planteamendu biktimologiko eta giza eskubideen ikuspuntuko planteamendu askoz aurreratuagoen ildoari jarraituz. Gainera, eta hau da azken garaiko elementurik aipagarriena, biktimen arloko politika publikoak argi eta garbi apustua egin du barne hartzeko iraganaren berrikuste kritiko bat ETArek terrorismoari, indarkeria mota guztiei, giza eskubideen urraketa guztiei eta ahalegin ukatzaile, justifikatzaile edo banalizatzailei zilegitasuna kentzen diena.

Biktimen arloan burututako jarraipen-jarduerak zorrotasunez garatu dira, horien betetze-maila oso handia da aurreikusitakoarekin alderatuta eta 4/2008 Legeak edo 290/2010 Dekretuak araututako laguntza-lanak normaltasunez burutzen dira. 29/2011 Legean eta 671/2013 Dekretuan ezarritako laguntzei dagokienez, Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritzak biktimei informazioa ematen jarraitu du aurreikusitako kalte-ordainak nola jaso jakin dezaten eta, halaber, terrorismoaren biktimek jasandako zenbait ukatze-kasu salatu behar izan ditu, batez ere eskuin-muturreko taldeen biktimen kasuan. IVAC/KREIri eskatutako txostenak argi uzten du erabaki hauen bidegabekeria. Zentzu honetan, Gerturen "Biktimei arreta pertsonalizatua eman eta hauen parte-hartzea sustatzeko" programa ongi garatu ahal izan da eta bigarren edizio baterako ondorioak ateratzea ahalbidetu du.

Biktimen politikaren beste jarraipen-alde batzuen garapenarekin jarraitu da —esaterako, arreta ematea, elkartasuna eta terrorismoaren biktimei laguntza ematea sustatzen duten proiektu eta elkarteetara zuzendutako diru-laguntzen deialdia—, batez beste urtean 40 ekimenen laguntzarekin. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren sorrerak, beste Sail batzuetatik hartutako eskumenak izanik, zenbait atzerapen eragin zituen, baina pixkanaka konponduz joan dira.

Egungo legedian babesik ez duten biktimak. Askoz arazo gehiago ekarri dituzte 107/2012 Dekretuarekin eta 462/2013 Dekretuan barne hartutako aldaketa-proposamenarekin loturiko jarduerak. Azken honen kasuan Espainiako Gobernuak errekurtsioa aurkeztu zuen eta momentu honetan auzitan dirau.

Espainiako alorrera mugatutako ikuspegi juridikoa alde batera utzita, ez baita ebaluazioaren ardura zuzenatariko bat, alderatutako ikuspegi eta giza eskubideen ikuspegi batetik, Eusko Jaurlaritzaren jarrera akatsgabea da, Euskal Autonomia Erkidegoan motibazio politikoko indarkeriaren testuinguruan hainbat garaitan zehar gertatutako giza eskubideen urraketen biktima guztien azterketari dagokionez. Baliogabe gera ezin daitezkeen delituak dira eta, gainera, biktimetako askok ez dute errekonozimendu-gunerik izan, are gutxiago ordain-gunerik, eta biktima horien kasuan beharrezkoa da beren eskubideak bermatzen dituen legeko tresna baten sorrerarantz aurrera egitea.

Bide horretan, onura atera beharko litzaieke, gai honi konponbidea emate aldera, Eusko Jaurlaritzak "Biktimen ordain eta errekonozimendu politiken jarraipenaren" inguruan eskatutako txostenei, bai eta horren inguruko hausnarketa Jardunaldiei eta lehen aipatutako Dekretuaren bidez sortutako Balioespen Batzordean burututako lanei eta metatutako esperientziari. Talde ebaluatzaileak badaki gaia korapilatsua dela, baina hainbat arlotako adituekin burututako elkarrizketen ondoren eta kontuan harturik 462/2013 Dekretuaren aldaketak izan dituen zailtasunak, **gomendagarria dirudi egintza exekutibo batetik (Dekretu bat) legegintzako egintza batera (Lege bat) pasatzea gai hau jorratzeko.**

Biktimen elkarteekin harremana. Planaren gauzatze-garaian zehar harreman zuzena mantendu da elkarteekin eta kontaktu horien eboluzioa oso positiboa izan da, horren adibide onena izanik atal honen hasieran aipatutako ekitaldia. Bestalde, askotariko biktimen memoria-ekitaldi anitzetan parte hartu da eta bilera espezifikoko antolatuta dira Adi-Adian eta Eraikiz programen barnean edo segurtasun-indarren eta eskuin-muturreko taldeen indarkeriaren biktimekin. Idazkaritzak txosten xehatua prestatu zuen 2015eko martxoan "Legegintzaldian zehar Eusko Jaurlaritzak biktimekin izandako harremanaren" gainean, bertan azalduz nola ekin zaion geroz eta gehiago horren gai delikatuari.

Elkarteek Idazkaritzarekin eta Planarekin izan duten harremanaren balorazioa orokorrean positiboa da, aitortzen dute elkar-ulermen handiago baterantz aurrera jo dela, profesionaltasuna egon dela eta, batez ere, Idazkaritzako taldearen entzuteko jarrera eta elkarrizketa-gaitasuna goraiatu dituzte. Ebaluazioak egiaztatu ahal izan du 2014. urte hasieran gertatutako urruntzea eta elkarrizketarik eza, Idazkaritzako taldean aldaketak izan ziren garaian, gainditu egin dela.

Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseilua periodikotasun aldakorrarekin bildu da eta gauza aipagarri bakarra da Kontseilu hori Estatuko Segurtasun Indar eta Kidegoen Elkartetik atera dela. Gai nontzeko erakundearen eta bere Presidentearen aburuz, horrek ez du eragin handirik izan Kontseiluaren lanean. Erakunde hau, bere horretan, gauza positiboa da, iturri guztien arabera elkarrizketa argi eta irekiko guneak indartzeko erabilgarria baita eta gune horietan aurrerapausoak eta lorpenak agertzen ari direlako.

Jarduera berritzaileak. Pena merezi du Adi-Adian Programaren sakontasuna nabarmentzeak, gizarte-hezkuntzaren atalean xehetasunez jorratuko dena, oso balorazio onak jaso baititu abian jarri den ikaste-txeetan, hezkuntza-karga handia duten testigantzak partekatzea ahalbidetzen duten esperientzia baliosuak sortu dituelako. Aurreko legegintzaldian hasi zen programa honen eboluzioak argi uzten du bere garaian arriskutsutzat edo desegokitzat jo ziren jarduerak gaur egun normaltasun osoz onartzen dituztela jarduera horien hartzaileek.

Eraikiz Programak, bere aldetik, ahalmen izugarria du euskal gizarteari biktimek etorkizunera begira egindako hausnarketa berriak eskaintzeko.

Ondorioak

-Biktimei errekonozimendua emateko ekintzek biktimengana hurbiltzeko aukera eman dute eta Eusko Jaurlaritzaren eta biktimen elkarten arteko elkarrizketa-giroa nabarmen hobetu dute. Keinuak bereziki garrantzitsuak dira indarkeria zuzena desagertu den egoera politiko honetan.

-Biktimak Planaren funtsezko ardatzaren zati dira eta beren egoera modu integralean jorratzen da hainbat elementu oinarri hartuta: egia, justizia, ordaina, berriro gerta ez dadin ziurtatzeko bermeak eta errekonozimendua. Esparru juridikoa eta laguntza-neurrien esparrua oso aurreratua da eta zorrotasunez betetzen da kasu gehienetan eta bereziki terrorismoaren biktimen kasuan.

-Euskal Autonomia Erkidegoan burututako giza eskubideen urraketen biktima guztiak barne hartu nahi izatea koherentea da Estatuak hitzartutako nazioarteko esparru juridikoekin, Gobernu Zentralarekin arazoak sortzen ari den arren.

-Egungo legediak babestutako biktimei dagokionez, laguntza- eta adiskidetze-jarduerak, besteak beste, aurrera jo dute normaltasunez.

-107/2012 Dekretuaren kudeaketak eta aldaketak zailtasunak ekarri ditu, Estatuko abokatutzak aurkeztutako errekurtsioa dela eta.

-Biktimen elkarteekin dauden harremanetan oso aldaketa positiboak izan dira eta horri esker iraganeko zenbait blokeo gainditu ahal izan dira.

5.3.3. Espetxe-politika eta presoak

Planaren hemezortzi ekimenetako batek (8. zenbakia daramana) espetxe-politikarako Hitzeman Programaren garapena du barne, 2014ko azaroan Zuzen Bidean 20 aldaketa-proposamen dituen proposamenarekin osatu zelarik. Izenak berak adierazten duen moduan, helburua hitza ematea da, aldi berean lortzeko euskal herritarrek gizarte-normalizazioaren erantzukizun orokorra har dezaten eta presoek iragana, oraina eta etorkizuna onartzeko konpromisoa har dezaten. Abian jarri zenetik iragan den denboran honakoa egiaztatu da:

-Betetze-maila ona lortu da programaren alde formalean, lehenengo lau jardueretarako ezarritako egutegiari dagokionez (jarduera horien xedeak izanik Gobernu Zentralarekin akordioak bilatzea, programa prestatu eta aurkeztea, adostasunak bilatzea eta erakunde laguntzaile posibleak identifikatzea).

-Ezin izan dira, aldiz, eduki nagusiak martxan jarri, beraz, neurri handi batean, oraindik ere ez dira lortu helburu nagusiak espetxeetan kondenaturiko pertsona asko egotearen ondorio diren arazo judicial, soziopolitiko eta humanitarioak konpondu ahal izateko.

Arlo honetan, eta “Eusko Jaurlaritzaren espetxe-politikaren alorreko jarduera-printzipioen” barne, Planak aldagai garrantzitsu guztiak ditu barne: kasu honetan aplikatzen den araudiaren salbuespen-izaera desagerraraztea, presoak hurbiltzea, presoek espetxe-onurak jasotzearen normalizazioa, preso gaixoentzako irtenbide humanitarioa, lehen legez kanpokoak ziren eta orain legezkoak diren jarduera politikoekin loturiko kondena dituzten presoentzako legezko erantzuna edo gizarteratzea. Halaber, borondate politiko irmoa adierazten da adiskidetasunak eraikitze eta bestelako jarduleekin, publiko zein pribatuak, lankidetzarako esparru eraginkorrak sortzeko. Baina ezin izan da aurrerapauso garrantzitsurik eman eskumen-esparruari dagokionez –behin baino gehiagotan aipaturiko blokeo politikoaren ondorioz–, ez eta Gobernu Zentralaren proposamenei dagokionez –azken honek alor honetan lankidetzaren bideak bilatzeari uko egin baitio.

Eta hori bera egiaztatu da Idazkaritza Nagusiaren ondorengo ekimenekin ere, esaterako Zuzen Bidean proposamenaren aurkezpenaren kasuan, 2014ko azaroaren 29an ezagutzera eman zena. Geratzen den legetzaldia zatirako Gobernu Zentralarekin negoziatzeko esparru errealista bat ezartzeko helburuarekin, Idazkaritzak hamar legezko erreformarako proposamen planteatu zituen –barne hartuz, besteak beste, Auzipetze Kriminaleko Legearen aldaketa (atxiloketa inkomunikatuak desagerrarazteko eta behin-behineko espetxealdia murrizteko) eta 7/2003 Lege Organikoarena (zigor osoa betetzeko obligazioa ezartzen duena), bai eta nazioarteko erakundeen aurrean tortura-demandak aurkezteko tresnen sorrera eta Auzitegi Zentraleko zaintza-epaileen eskumenak lurralde bakoitzeko Espetxe Zaintzako Auzitegiara eskualdatzea– eta beste hamar, esaterako, Nanclares Bidea hartu duten presoek erantzun ofiziala ematea, presoak hurbiltzea, espetxeen eskualdatzea edo preso gaixoak espetxetik ateratzea eta Hitzeman programan dagoeneko jaso ziren gainontzekoak –araudiaren aldaketarik behar ez zutenak, borondate politikoa soilik eskatzen baitzuten.

Dokumentuaren helburu nagusia zen, dokumentua Hitzeman programaren osagarritzat ulertuz, zigoren eta espetxeen egoeraren normaltasuna berreskuratzea –terrorismo delituengatik zigortutako presoek soilik aplikatzen zaizkien salbuespenak kenduz– eta Gobernu Zentralarekin komunikazioa desblokeatzea. Hedatuz joan den arren, aplikatutako araudiaren salbuespen-izaerak eragin kaltegarri argiak ditu eta gehiegikeriak eragin ditu kasu askotan. Zuzen Bidean proposamenak ere ez zuen lortu dagoen blokeoarekin amaitzea.

Ondorioak

Oraindik ere Planaren gai delikatuenetakoa den eta eztabaida mediatiko gehien sortzen duen gaietarikoa bat dela aintzat hartuta –kontakizunarekin eta biktimekin lotutako ekimenekin batera– honakoa ondoriozta daiteke:

-Arlo honetan ekimenak aurkezteko ahalegin nabarmenak egiten ari dira, kontuan hartuta espetxe-politikarekin loturiko eskumen asko, Planak berak aitortzen duen bezala, ez daudela Eusko Jaurlaritzaren esku. Horren ondorioz eta Gobernu Zentralaren borondate politiko ezaren aurrean, zenbait arlotan (esaterako Nanclares bidea deritzona hartu duten ETako presoek kasuan) komunikazioa zuzenean instantzia judizialekin burutu beharra dago.

-Idazkaritza eta Eusko Jaurlaritza bera posizio delikatuaren geratzen dira orain, kontuan hartuta beren hasierako planteamenduek hainbat itxaropen sortu zituztela eta –lehen aipaturiko blokeoen eta mugen ondorioz– neurri handi batean ezin izan direla bete. Errealitate horrek borondate politikoaren alorrean ahaleginak egiten jarraitzea behartzen gaitu Planari geratzen zaion denboran emaitza positiboak lortzeko.

-Planak kontuan hartu ditu presoek arazoei benetako irtenbidea emateko aldagai garrantzitsu guztiak. Orain arte lortutako emaitza eskasak, funtsean, ez dira izan aktibatu beharreko gakoak formulazioan ahazteak edo akatsak egin direlako, baizik eta jardule politikoaren borondate ezaren ondorioz.

-Eskumene esparruari dagokionez, Euskal Autonomia Erkidegoko alderdi politikoaren artean sarriegi manipulatu izan da espetxeen gaia, zenbait jardulek bereganatu nahi izan dutelarik. Honek, izandako tratamendu mediatiko nabarmenarekin batera, Plana presoek aldekoa delako irudipena sortu du, biktime kalterako; baina errealitatea da 18 ekimenetako bat bakarrik dagoela presoek zuzendua, aldiz hainbat ekimen daudelarik, dagokion atalean aztertuko den moduan, indarkeriaren biktime anitzen arazoak konpontzeko diseinatuak.

Talde ebaluatzailearen aburuz eta elkarrizketatutako edo inkestatutako pertsonen gehiengo handiaren esanez, ez dago inongo arrazoirik pentsatzeko Plana presoek alde eta biktime kalterako desorekatuta dagoenik.

-Alde legal, juridiko edo politikoak alde batera utzita –inola ere ahaztu ezin daitezkeen arren–, gehiengoaren sentipena da presoan egoeraren egungo kudeaketari gizaldeko ikuspuntua falta zaiola aintzat hartu ahal izateko bai askatasun-gabetuen errealitatea –jasotzen duten tratamenduaren salbuespen-izaera desagerrarazteko asmoz– eta baita beren senide eta ingurukoena ere –azken hauek zuzenbidezko estatu baten herritar gisa merezi ez duten zigorra jasotzen ari direlarik. Beraz, presoan sakabanatzea amaitzea, aplikatzen zaien legediaren salbuespen-izaera kentzea eta gizarteratzea izan behar dira agendako hiru lehentasunak.

5.3.4. Gizartearen eta tokiko erakundearen parte-hartzea bakearen eta bizikidetzaren eraikuntzan

Planak administrazioko eta gizarte zibileko hainbat sailen lana ongi koordinatu eta bateratu nahi du, baka finkatzeko helburu erkidearekin, euskal gizarteak dagoeneko bakegintzaren eta bizikidetzaren alorrean gizarte-sare sendoa duela abiapuntu hartuta eta Planak, bide desberdinetatik, gizarte-sare horri laguntza eman nahi diola besterik ez.

5.3.4.1. Gizarte zibila

Planak garrantzi handia ematen dio euskal herritarrek eta gizarteak bete duten eta betetzen jarraitu behar duten paperari bakearen eraikuntzarako eta giza eskubideak errespetatzen dituen kultura demokratikoa sendotzeko. Gizarte zibilarekin hartzen duen konpromisoa argi geratzen da Planak jaso eta sustatzen dituen aurreko gobernuak garatutako hainbat jardueren eta diru-laguntzen jarraipenarekin, bereziki 13. ekimenarekin.

Erakundearen eta gizarte zibilaren arteko beharrezko elkarrizketari, parte-hartzeari eta iritziak trukatzeari dagokionez, lankidetzabideak ezarri dira, besteak beste, Bake eta Bizikidetzaren Planaren Aholku Kontseiluarekin eta Gaztediaren Kontseiluarekin. Gizarte-jarduleek izan dezaketen eginkizun garrantzitsua aintzat hartzeko orduan, harrizkoa da Elizari erreferentziarik ez aurkitzea, erakunde hori izan baita eta oraindik ere bada garrantzi handiko gizarte-erreferentzia zauriak ixten laguntzeko eta etorkizuna oinarri partekatuen gainean eraikitzen hasteko.

Planak gizarte zibileko elkarte eta erakundeek burutzen duten lan baliotsuari ematen zaion laguntza mantentzen du aurreko gobernuak ezarritako ohiko finantziario-ildoaren bitartez, memoria historikoaren, bakearen, bizikidetzaren eta giza eskubideen aldeko alorretan. Honela, adibidez, Idazkaritzak 2013. eta 2014. urte artean guztira 3.235.266 euro⁸ bideratu zituen gizarte zibileko 202 elkarte eta toki-erakunderi laguntzak, diru-laguntzak, hitzarmenak eta bonuak emateko ondorengo arloetan proiektuak eta jarduerak garatzeko helburuarekin: terrorismoaren biktimei errekonozimendua eta laguntza ematea; bakea, bizikidetzaren eta giza eskubideak, eta memoria historikoa berreskuratzea (ikus erakunde onuradunen zerrenda II. Eranskinean).

Aurreko planteamenduekiko ikuspegi berri gisa, eta indarkeriaren ondorengo eszenatoki berriaren aurrean, Idazkaritzak abian jarri zuen Elkarrekin Bonu Programa, hau da, programa arautzen duen ekainaren 17ko 110/2014 Dekretuaren arabera: “bakea, giza eskubideak, indarkeriarik eza eta printzipio demokratikoen sustapena sendotzeko ekimen osagarria. Programaren helburu nagusia da bizikidetzaren eta adiskidetzaren kultura sendotzera bideratutako elkarte-sarearen eta erakunde publikoen arteko lankidetzaren ugaritzea”.

Elkarrekin Bonuak hiru ildo osagarri eta bereizi ezartzen dituzte hezkuntzaren arloan, udalerriri-mailetan eta herritarren parte-hartzearen arloan garatutako proiektuei laguntza emateko. Ekimen desberdinen arteko lotura Gizalegez, Gizarte- eta Hezkuntza-arloko Konpromisoa da. Programa berri honen enfasia finantziario-ildo berri honek eskaintzen duen errefortzu-izaeran jarri da, euskal gizarteko erakunde eta jarduleek, arlo horietan bertan, 25 urtez baino gehiagoz burutzen aritu diren lana sustatzeko. 2014. urtean, Idazkaritzak 112.310 euro bideratu zituen Elkarrekin Bonu Programarako. Datozen urteetan kopuru hau handi dadin espero da.

---

8 Gizarte zibileko elkarte eta toki-erakundeei terrorismoaren biktimei errekonozimendua eta laguntza emateko, bakea, bizikidetzaren eta giza eskubideak sustatzeko eta memoria historikoa berreskuratzeke 2013. eta 2014. urte artean emandako laguntzen, diru-laguntzen, hitzarmenen eta bonuen batura. Ez ditu barne terrorismoaren biktime izan diren banakakoei emandako laguntzak eta diru-laguntzak, 426/2013 Dekretuaren aplikaziotik eratorriak.

Diru-laguntzen kudeaketan lehenengo edizioan hainbat arazo izan ziren arren, horrek atzerapenak eta erakunde onuradunei eragozpenak eragin zizkiolarik, badirudi arazoak konpondu egin direla hurrengo ekitaldian zehar.

5.3.4.2. Alor sozio-ekonomikoak

Planak ez du behar bezala aintzat hartzen ikuspegi sozio-ekonomikoa orokorrean eta, bereziki, enpresa-munduaren parte-hartzea bakearen eraikuntzarako giltzarrietako gisa, erakunde eta egitura politiko eta sozialekin batera. Beraz, iraganarekin loturiko ekimenek ez dituzte kontuan hartzen indarkeriaren garaian alor honetan burutu ziren analisia eta hausnarketa. Halaber, Planak ez du aintzat hartzen enpresa-munduaren eginkizuna orainaren eta etorkizunaren kudeaketan.

Esan liteke, iraganeko eta oraingo dinamika sozio-ekonomikoak asko lagundu duela “bizikidetzaren praktikoa” mantentzeko eta bizikidetzaren horren erabateko haustura ekiditeko, bestelako indarkeria testuinguruekin alderatuta. Euskal Autonomia Erkidegoaren kasuan, dagoen oinarri sozio-ekonomiko sendoa oso kontuan hartu beharreko bermea eta aukera da. Bestalde, egungo krisi garai batean batez ere, ez da komeni pentsatzea automatikoki gertatuko dela bere horretan konpontzeke dauden arazo guztiak konponduko dituen aktibazio ekonomikoa. Aldiz, enpresen sektoreak bakearen eta bizikidetzaren proiektu erkidetan parte hartzea lortu beharra dago, planteamendu ekonomizista soilak gaituz eta haratago joanez.

Garrantzitsua da ere sindikatuen sektorea barne hartzea. Planaren prestaketa-prozesuan zehar kontsulta egin zitzaion arren, eta beren fundazioen bitartez memoria historikoaren berreskurapenaren arloan izan duten jardueraren arren, sindikatuetak ordezkarren presentzia mugatua izan da Planak sortutako ekimenetan eta parte-hartzerako eta elkarrizketarako guneetan. Euskal Autonomia Erkidegoa sindikatuak beti oso sendoak izan dira eta, etorkizunera begira, eginkizun positiboa izan behar dute Planaren helburuak lortzeko orduan.

5.3.4.3. Udalak eta EUDELen eginkizuna

Pertsonengandik hurbil dagoelako, tokiko unibertsoa gunerik aproposena eta, aldi berean, sentikorrena da parte-hartzea eta bakearen eta bizikidetzaren berrezarkuntza sustatzeko. Plana zuzen dabil Aldundien eta Udalen diru-laguntzekin garatutako jardueran anitzak ahaleginak biderkatzeko aukera gisa interpretatzen dituenean, bikoizte-arriskua agertzen bada ere. Bestalde, Euskal Autonomia Erkidegoan gaur egun dagoen politikaren polarizazioa herri-mailan islatzen da bakearen eta bizikidetzaren ikuspegi desberdinetan enfasia jartzen duten jarduerekin, tokiko gobernuaren alderdi politikoaren arabera, honela jarduerak gidatuko dituen ikuspegi komuna adostea zailago eginez.

Sentsibilitate eta arrisku hauek ezagututa, Planak dio “erakundearen erantzukizunaren agindua dela bikoiztasunak saihestea eta koordinatua izateaz gain gutxieneko eduki batzuk batera jartzen dituen jardun bat bilatzea”. Aldiz, Planak orain arte aurkitu duen tokiko mapa politikoak akordioetara iristea zaildu du alderdi politiko desberdinen eskutan zeuden Aldundien eta Udalen artean “hainbat erakunderen artean bakearen eta bizikidetzaren aldeko politika publikoak elkartzeko eta optimizatze” helburuarekin.

Bestalde, ez dirudi orain arte Planak EUDELen eginkizuna behar bezala kontuan hartu duenik, behar diren adostasunak lortzeko hizketakide eta bideratzaila gisa, tokiko ekimenei koherentzia eta batasuna ematen dieten gutxieneko edukiak ezartzeko orduan. Mota honetako nazioarteko esperientzia askok emaitza positiboak jaso dituzte⁹.

Bai blokeo politikoa dela eta, bai iragana berpizteko beldurra edo mesfidantza direla eta, udalerrietan oraindik ere beldur hori oso bizirik baitago, edo bai bestelako arrazoien ondorioz, Planak ezin izan du garatu toki-mailako unibertsoak eskaintzen duen potentziala parte-hartzea sustatzeko eta bakea eta bizikidetzaren iraunkorrek ezartzeko. Ekimena lagundu nahi duten Udalen eta gizarte zibileko erakundearen esku uzten da laguntzak eta diru-laguntzak emanez. Aldi berean, Plana zailtasun eta mesfidantza politiko horiek apaltzen saiatzen da tokiko eremuan udalekin batasunak eta lankidetzak ezarriz. Hainbat udalen parte-hartzea memoriaren maparen sorreran, bizitzeko eskubidearen urraketan udalerrietako erretratuak (1960-2010) eta tokiko esparrurako Elkarrekin Bonuak batasun espezifikoak ezartzeko balio duten tresnen adibideak dira, bakea eta bizikidetzaren demokratikoa premisa etiko erkideetatik abiatuta sustatzen duten ekimenak bateratu eta koordinatzeko xedearekin.

9 Ikus, esaterako, Municipal Alliance for Peace in the Middle East (MAP) eta REDES Programa, Kolonbian.

Tokiko esparruan parte-hartzea bultzatzeari dagokionez, badira ere Eusko Jaurlaritzatik aurreko legegintzaldietan abian jarritako ekimenen aurrekariak. Esaterako, Konpondu ekimenak interakziorako, elkarrizketarako eta herritarren proposamenak jasotzeko gunea sortu zuen. Mota honetako foroek eginkizun bikoitza dute, alde batetik, herritarren parte-hartzea eta konpromisoa sustatzea eta, bestalde, ekimenen gizarte-eragina jarraitzeko, ebaluatzeko eta aztertzeko tresna eta zeharkako adierazle izatea.

Blokeo politikoaren egoerak tokiko bultzada gizarte zibilaren esku uztea gomendatzen badu ere, horrek ez du esan nahi erakundeek ezin dutela lagundu edo ez dutela laguntzeko beharrik ahaleginak batzeko orduan, eskala handiagoko ekimen eta estrategien koordinazioaren bitartez. Foru Aldundi eta Udal bakoitzaren autonomia errespetatuz, Idazkaritza saia daiteke konpromisoen hitzartzeari eta bilaketari bultzada berria ematen.

Ondorioak

-Planaren arabera, gizarte zibilaren eginkizuna, haren egitura eta edukiak direla eta, oraindik ere beharrezkoa da indarkeriarik gabeko eszenatoki berrian, baina aldiz Planak ez dio garrantzi bera ematen produkzio-sektoreari. Ebaluazio-prozesuan zehar egiaztatu ahal izan dugu Planari harrera ona eman diotela Planaren helburuekin zuzenki lotuta eta konprometituta dauden gizarte zibileko erakundeek.

-Hala ere zenbait iritzi kritiko eta gizarte-adierazle badira pentsaraz dezaketenak gizarteak "orria beste aldera utzi duela" eta egoera sozio-ekonomikoarekin arduratuago dagoela, aurreko ataletan ikusi dugun bezala. Bakearen eta bizikidetzaren aldeko hainbat gizarte-planteamendu barne hartzen zituzten herritarren mugimendu handien desagerpenak –Gesto por la Paz eta Lokarri esaterako–, zentzu horretan interpreta litezke; baina baliteke ere gizarte zibilaren neke eta asperkizunaren seinale izatea, alor hauetako jarduerasparrua alderdi politikoen eta erakundeen esku utziz. Honela interpreta litezke ebaluazio-prozesuan zehar "gizarte azkarrago doala eta klase politikoari zentzabidea ematen ari zaiola" adierazi zuten iritziak.

-Gizarte-jardule nagusien desagertzeak paradoxa bat sortu du, Plana utzi baitu aliatuak eta helburuen lorpenaren "gainbegirale kritikoak" izan litezkeen zenbait funtsezko gizarte-solaskiderik gabe. Hori gertatu da hain zuzen ere Eusko Jaurlaritzatik gai hauetarako gizarte zibilaren kooperazioa bilatzen jarraitu denean, blokeo politikoaren arren, edo agian horren ondorioz. Ez da ebaluazio honen lana talde hauen desagerpenaren arrazoiak aztertzea eta are gutxiago utzi duten hutsunea erakundeek edo beste gizarte-jarduleren batek bete beharko luketen esatea. Talde ebaluatzaileak soilik Idazkaritzari eskatzen dio erakundeek eta gizarte zibilak bete dezaketen askotariko eginkizun osagarrien inguruan hausnartzen jarraitzeko iraganaren, orainaren eta etorkizunarekin kudeaketari dagokionez, bakea eta bizikidetzaz sendotzeko eta indarkeria errepika dadin ekiditeko beharrezko aldaketa kulturala bermatzeko.

-Bere aldetik, Bake eta Bizikidetzaren Planaren Aholku Kontseiluak eraikitze-ahalmen handia du hausnarketa hori egiteko eta erakundeen eta gizarte zibilaren arteko hitzarmenari eta koordinazioari dagokionez, elkarrizketa-gune anitza baita non lan-taldeak eratu diren erakundeen arteko harremanen, memoriaren, hezkuntzaren eta komunikabideen eginkizunaren inguruan. Aholku Kontseilua bultzatu beharko litzateke Planaren edukiei eta gizarte zibilaren lanari laguntza emateko ziklo politikoetatik haratago doazen estrategiak diseinatuzko gune egokia den neurrian. Orain arte, badirudi oraindik ere ez zaiola onura guztia atera Aholku Kontseilu honen potentzialari. Beraz, foro hau eta bere baitako lantaldeak are gehiago bultzatu eta dinamizatu beharko liriteke eta enpresen eta sindikatuen munduko ordezkariak barne hartu beharko litzukete.

5.3.5. *Gizarte-hezkuntzaren ikuspegia eta gizarte-komunikazioa*

Iraganaren inguruko oinarri partekatua ezartzeko (orain arteko) ezintasunak mugatu egin du gizarte-eta hezkuntza-arloan aurreikusitako ekimenen erabateko garapena. Planak aldagai horri hirugarren ardatz estrategikoan (Etorkizuna) garrantzi gehiago ematen dion arren, agerikoa da honen ekarpenak ere oso baliogarriak direla gertatutakoa argitzeko eta oraina kudeatzeko. Zentzu horretan, Planak ikuspuntu apala hartzen du, lehenik eta behin, bizikidetzaz suntsitu duten faktore kulturalak, hezkuntza-faktoreak eta jarrera pertsonal eta kolektiboak zeintzuk izan diren argitzen saiatuz. Hortik aurrera, beste jardule batzuekin indarrak batzen saiatzen da gizarte-alor zabaletan ezarri den dogmatismoa, fatalismoa, manikeismoa eta sektarismoa aztertu eta gainditzeko, hezkuntza-sistemak eskaintzen dituen instrumentu formal eta ez-formal guztiak erabiliz bizikidetzaren hausturari aurre egiteko eta bizikidetzaz baketsu baterako eta edozein motako indarkeria gaitzesteko oinarri sendo komunak sortzeko.

Xede horrekin, Planak hasiera batean Eusko Legebiltzarreko Bakearen eta Bizikidetzaren inguruko Ponentziari mikroakordio bat proposatu zion Gizalegez Akordioa deituriko gizarte- eta hezkuntza-erloto konpromisoa ezartzen zuena, hasierako zazpi pausotan egituratua eta prebentziozko ikuspegi batean oinarritua haustura suntsitzaile berriak saihesteko, giza eskubideen defentsa sustatzeko eta euskal gizarte osoa modu positiboan kutsatzen duen bakearen kultura bat bultzatzeko.

Planteamendu horren ondorioz, Planak hainbat ekimen abian jartzea lortu du, implementazio-maila desberdinekin. Planaren ekimenen berrikuspen telegrafikoak honakoa adierazten du:

-Haitetako asko ordura arte arlo horretan egindakoaren ildo beretik doaz, aurreko lana sustatuz eta ikasitakoari onura ateratzea ahalbidetzen duten ikuspegi berriak gehituz.

-Historia garaikidearen zenbait garai jakin interpretatzeko ahalegin partzialak biderkatzen diren bitartean, gertaera historikoak azaltzea baino jarrera jakinak justifikatzea bilatzen duen ikuspuntu batetik, nolabaiteko desoreka antzeman dugu gaur egun bai hezkuntzaren arloan eta baita gizarte-komunikazioaren arloan ere aurkezten ari diren materialetan. Honela, adiskidetzaren lortzeko erabilera gutxiko irakurketa eta interpretazio korronte baten hedatzearen aurrean, are beharrezkoagoa da Planak korronte hori indargabetzeko ahalegin etengabea egin dezan.

-Idazkaritzak argi du garatu nahi dituen gaiak zeintzuk diren eta gai horiek nor joratu ahal/behar dituen. Horrek esan nahi du erakunde kolaboratzaileek beren zerrenda propioa ezartzeko duten tokia mugatua dela.

-Hezkuntzaren alorrean ez dirudi Planari geratzen zaion indarraldian gizarte-hezkuntza ekimenik martxan jartzeko aukerarik egongo denik.

-Orokorrean, eta bakearen kulturaren ikuspuntutik, gabezia pedagogiko nabarmena dago gatazken ebazpenak benetan esan nahi duenaren inguruan, zenbaitek interesa baitute oraindik ere indarkeriarik eza bake positiboarekin nahasteko eta eztabaida garaipen/porrot terminoetan planteatzeko.

-Legebiltzarreko ponentziaren paralisiak halabarrez oztopatu du Gizalegez Akordioa.

Zehatzago izateko, Gizalegez gizarte- eta hezkuntza-erloto Akordioaren planteamenduetara itzuliz, talde ebaluatzailearen aburuz zuzena da akordioak egiten duen apustua euskal elkarten sarearekin lankidetzaren publiko-soziala sustatzen duten ekimenen alde (13. ekimena), herritarren parte-hartzearen alde (14. ekimena), Foru Aldundiekin eta Udalekin hitzarmena lortzearen alde (15. ekimena), heziketa formalaren alde (16. ekimena), gazteriaren, kulturaren eta heziketa ez-formalaren alde (17. ekimena), bai eta gizartearen sentsibilizazioaren eta hedabide publikoen konpromisoaren alde (18. ekimena). Horiek guztiak oso bide gomendagarriak dira "mesfidantzatik konfiantzara" pasatzeko eta "bizikidetzan eta gizartearen elkartean oinarritutako kultura berria bultzatzeko".

Ondorioak

Hala ere:

-Nabari da, gaur egun, euskal unibertsitateekin dagoen harremanetarako kanala (11. ekimena), bere garaian sinatutako Hitzarmena martxan jarri ondoren, indarra galduz joan dela eman zaion erabilera eskasaren ondorioz eta aurreikusitako jardura motak direla eta. Esploratzeke daude oraindik, besteak beste, lankidetzarako bideak ikerketaren, informazioaren, zabalkundearen eta sentsibilizazioaren arloetan –bai iraganari dagokionez eta baita orainari eta etorkizunari dagokienez ere–, non unibertsitateek ahalmen handia duten. Unibertsitateen aldetik ere ez dira bideratu ekimen gehiegi kanal honi modu proaktiboan onura ateratzeko.

-Aitzitik, Adi-adian bezalako ekimenek, hasiera batean zailtasunak izan zituzten arren hainbat gizar-teko sektorek agertu zituzten eragozpen handiak zirela eta, gaur egun gehiengoaren babesarekin dute hezkuntzaren arloan, bai eta herritarren artean ere. Hala ere, badira desadostasunak azkarregi joan dela uste dutenen artean, arrazoituz ikasgeletara eraman dela eremu politikoan oraindik ebatzi eta gainditu ez dena.

-Egiaztatu egin da komunikabideek ikasgeletan biktimen inguruan garatutako jardueretik (Adi-adian hezkuntza-modulua) izan duten jarrera ona, bakerako heziketaren interesak ez diren bestelako interesen aldeko manipulazioa alde batera utzita.

5.3.6. Nazioarteko ikuspegia eta ikaskuntza partekatua

Egia da bizikidetza-krisi bakoitzak eta gatazka bakoitzak bere berezitasunak dituela (historikoak, politikoak, sozialak, kulturalak), beraz ez dirudi posiblea denik ereduak eta estrategiak herrialde batetik bestera eramatea. Aldi berean, agerikoa dirudi oso erabilgarria dela beste batzuek gatazkak gainditzeko, adiskidetzeko eta bizikidetza eraikitze bidean bizi izan dituzten esperientziak kontuan hartzea eta horiei onura handiena ateratzea nazioarteko lankidetzako ekimenen bitartez. Honela, Planak alderdi hauetako zenbait barne hartzen ditu nazioarteko lankidetzarekin eta esperientzia-trukearekin loturiko bi ekimenetan, Europar Batasunarekin eta Giza Eskubideetarako Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoarekin.

Aipatu beharra dago, halaber, nazioarteko ikuspegiari erreferentzia egitea oso erabilgarria izan daitekeela izenen inguruko eztabaidak gainditzeko, edo murrizteko behintzat, dagoeneko nazioarteko mailan eztabaidagarriak ez diren definizioen inguruan, definizio horiek alde anitzeko biltzarretan onartutako hitzarmenetan, deklarazioetan eta bestelako dokumentuetan adostuta geratu direlarik.

5.3.6.1. Lankidetza Europar Batasunarekin

Honen adibide zehatza da “Special EU Programme Body – SEUBP” ekimenaren barne buruturiko lankidetzak, “Ipar Irlandan bakea eta adiskidetzak lortzeko Europar Batasuneko PEACE III Programarekin” (1995. urteko PEACE I, eta 2000. urteko PEACE II programen ondoren) eta, bereziki, Programaren arduraduna den Pat Colganek buruturikoa. Lankidetzak 2008. urtean hasi zen eta ikasketa-bidaien bitartez garatuz joan da, garai hartan Lehendakaria zen Juan José Ibarretxek Ipar Irlandara egin zuen bisita batekin, eta Udaletan antolatu ziren hezkuntzaren, biktimen, gazteriarren, presoaren eta elkarriketaren inguruko mintegiekin batera.

Interesgarria da PEACE III Programa Bake eta Bizikidetzak Planarekin alderatzea, paralelismoak eta desberdintasunak aurkitzen baitira. SEUBPak Ipar Irlandarako garatu zituen hiru programetan hiru oinarriko ikuspuntu aurkitzen ditugu: 1. Gatazkaren berehalako ondareari aurre egitea (PEACE I); 2. Gizarte baketsu eta orekatu baterantz aurrera egitea garapen ekonomikoaren bitartez (PEACE II); eta 3. Adiskidetzak sustatzea (PEACE III).

Iraganaren inguruko kontakizun partekatu bat lortzearen ezintasuna, eta are gehiago hiztegi komun bat adosteko ezintasuna ere kontuan hartuta, bake-ekimeneak arreta jarri dute “bizi garen lurraldea partekatuz” erabakian eta egitura politiko eta ekonomiko erkideen eraikuntzan. Aipatu beharra dago ere, Irlandako kasuan, indarkeria politikoak ekonomiaren gainean izan zuten eragina ezin txarragoa izan zela eta horregatik hain zuzen izan zela ekonomia lehentasunetarako bat.

PEACE programaren beste partikularitasun bat da “partnerships” deritzen garapena, tokiko politikaren esparrua eta gizarte zibilaren erakundeak barne hartuta. Planean izendatzen diren “mikroakordioen” antzekoak dira.

Baina Irlandako eta Euskal Herriko kasuen arteko desberdintasunak nabarmenak izan daitezkeen eragiten duena testuinguru politiko desberdina da, zentzu bikoitzean:

Belfasten koalizio-gobernu bat dute eta, gobernu horren esparruan, alderdi politiko guztiak, erradikalenak ere, behartuta daude bitartekaritzan jardutera, konpromisoak onartzera eta alor praktikoan lan egitera, bakoitzaren ideologiari eta memoriari loturiko ikuspuntuen salbuespenak mantenduz.

Nazioarteko ikuspegia: 1998. urteko Bake Akordioak Londres eta Dublineko gobernuak, Belfastkoarekin batera, lan egin zezaten erreferentzia-esparrua ezarri zuen. Ostiral Santuko Akordioarekin batera hasitako bake-prozesuak testuinguru bat, hiru alde zituen “indar-eremu” bat, ezarri zuen, testuinguru horrek Ipar Irlandan bakea eta adiskidetzak lortzeko prozesuari eragin eta prozesua zuzendu zuen. Gainera, Akordio horrek Europar Batasunak prozesuan parte har zezan ahalbidetu zuen, lehen aipaturiko ondorengo PEACE programei atea irekiz. Aldiz, Euskal Autonomia Erkidegoan ez da holako akordiorik egon gobernuen artean, eta erkidegoko gobernu boterea ere ez da partekatua.

Ondorioak

-Ipar Irlandan Bakea eta Adiskidetzak lortzeko Europar Batasuneko Programarekin partekatutako ikaskuntzara bideratutako lankidetzak eta esperientziak partekatuzko ekimenak oso positiboak eta

aberasgarriak dira, bai Bake eta Bizikidetzaren Planarentzat eta baita PEACE programarentzat ere. Gaur egungo biktimen, hezkuntzaren eta gazteriaren inguruko lan-ildoak proposak eta beharrezkoak dira, bai esperientziak partekatzeko eta elkar-ikasteko zein biktimek, hezkuntza-jarduleek eta gazteriek etorkizunera begira bakearen eta bizikidetzaren demokratikoaren alde egiten duten lanaren errekonozimendurako guneak eratze aldera.

-PEACE programa Europar Batasunaren ekimena da. Europar Batasuna kanpoko jardule egoki eta neutralizat jotzen denez, ekimenak bultzatzeko erraztasun eta toki gehiago du eta baita elkarriketarako eta parte-hartzerako guneak eratze ere, bereziki tokiko politikaren esparruan. Eusko Jaurlaritzaren eta *Special EU Programme Body*-aren lankidetzat aintzat hartu behar du desberdintasun hau, bakoitzaren jarduteko esparrua eta mandatua desberdinak baitira.

5.3.6.2. Nazio Batuen Giza Eskubideetarako Goi Komisarioaren Bulegoarekin lankidetzan aritzea

Giza eskubideak erreferentzia-puntu zentrala dira Planaren helburuen barnean, horien urraketa izan baita, indarkeriaren bitartez, orain adiskidetzera aurrera jotzea eta adiskidetzera indartzea eragozten duten zauriak eta erresuminak eragin dituena.

Bere eskumena eta mandatu zabala ikusita, Nazio Batuen Giza Eskubideetarako Goi Komisarioaren Bulegoa erreferentzia-puntu ezin hobea da Bake Plana bezalako ekimen konplexu eta irismen handiko baterako.

Garrantzitsua da, bestalde, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoaren mandatuak alde bikoitza duela: alde batetik, giza eskubideen babesa eta jarraipena nazioarteko mailan eta, bestetik, giza eskubideen sustapena lankidetzaren eta laguntza teknikoaren bitartez. Bigarren alde honetan dago, zalantzarik gabe, giza eskubideen alorreko ekimenen eta proiektu autonomoen inguruko lankidetzaren, Eusko Jaurlaritzak garatu duenaren modukoa.

Zehazki, Eusko Jaurlaritzak lankidetzan dirau Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoarekin 2008. urtetik. Harreman hori urtero berritzen da Gobernu Zentralaren oniritzia duen Ulermen Memorandum baten sinadurarekin, Estatuko Kanpo Harremanetarako eta Zerbitzuetarako Legeari jarraiki. Lankidetzaren hau Goi Komisarioaren mandatuari eta lanari ematen zaion laguntzaren bitartez, interes erkideko jardueren garapenaren bitartez eta "indarkeria-osteko egoeretako giza eskubideei buruzko nazioarteko zuzenbidearen estandarren" inguruko aholkularitzaren bitartez bideratzen da.

Planak ongi daki euskal kasuak desberdintasun handiak dituela honelako instrumentu eta giza eskubideei buruzko nazioarteko zuzenbidearen estandarrek erabiltzen dituzten beste indarkeria eta indarkeria-osteko egoerekin alderatuta. Horregatik kokatzen du Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoarekin duen harremana "giza eskubideei buruzko nazioarteko zuzenbidearen estandarrek gure testuingurura aplikatuta interpretatzeko" azterketaren barnean.

Ebaluatzen ari den garaian zehar izandako lankidetzak memoriari eta historiari lotutako giza eskubideen arloan jarri du arreta. Farida Shaeed, Kultura Eskubideen arloko Nazio Batuen Erakundeko Txostengile Bereziak, pasa den martxoan Bilbon emandako "Iraganaren erabilera: nola idazten eta irakasten den historia gizarte zatituetan eta gatazka osteko egoeretan" mintegia elkarrekin burutzen diren jardueraren motaren adibide ona da¹⁰. Aholkularitza bila, Idazkaritzak, halaber, Memoria Historikoari buruzko 2015-2016ko Lehentasunen Oinarri Programa partekatu du Egiaren, Justiziaren, Erreparazioaren eta Berriz Ez Gertatzeko Bermeen arloko Txostengile Bereziarekin partekatu du, arlo hauetako nazioarteko estandarren inguruko aplikazio zuzenari buruz daukan iritzia jasotzeko helburuarekin.

Ondorioak

-Iraganak eta memoria historikoarekin eta gertatutako giza eskubideen urraketa guztiekin loturiko jarduerak oraindik ere sortzen duten mesfidantza ikusita, egokia eta proposa da nazioarteko autoritateengan aholkua bilatzea, egiaren, justiziaren, adiskidetzaren eta biktimak ez errepikatzearen printzipioen alorrean, Oinarri Programan proposatzen den moduan, eta hau ezin daiteke inolaz ere "prozesua nazioartekotzeko" ahalegin gisa jo.

10 http://www.unescoetxea.org/base/berriak.php?hizk=es&id_atala=1&id_azpiatala=1&zer=orokorrean&nor=1315

-Ebaluazio onek positiboki baloratzen du lankidetzarako eta aholku-bilaketarako ekimen hau giza eskubideen inguruko nazioarteko zuzenbidea ongi aplikatzeko xedearekin eta Idazkaritza bultzatzen dugu, ahal den neurrian, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen goi-komisarioaren Bulegoarekin eta Nazio Batuen sistemako beste erakunde batzuekin harremana areagotu dezan. Zentzu horretan, oraindik ere toki asko dago goi-komisarioaren bulegoarekin dagoen harremanaren esparru barruan bestelako aholkularitza-jarduerak gehitzeko, bai eta ekitaldiak, lan-mintegiak eta zabalkunde publikorako jarduerak burutzeko. Txostengile Bereziekin antolatutako topaketak (bai mintegiak eta baita publikoaren parte-hartzea duten ekitaldiak ere) Planaren helburu espezifikoek haratago bultza daitezke, "giza eskubideen kultura" zabaldu eta sakontzeko helburuarekin, edozein bizikidetzak eta adiskidetzak-prozesurako beharrezkoa den oinarri solidoa eta ez polemikoa ezarriz. Berezi gomendagarria izango litzateke aholkularitza bilatzea genero-ikuspegia Planaren azterketan eta ekimenetan sartzeko asmoz, esaterako honako instrumentuak edo antzekoak erabiliz: Emakumeen aurkako Bereizkeria-Mota guztiak Ezabatze Konbentzioa (CEDAW) eta Nazio Batuen Erakunde Segurtasun Kontseiluaren 1325 Ebazpena.

5.3.7. ETAREN ARMAGABETZEA

Planaren apustu politikoak zentzua hartu zuen ETAK indarkeria behin-betiko bertan behera uzten zuela iragarri zuenean (2011ko urriaren 20an). Harez geroztik, prozesuaren atzerazintasuna eta Euskal Autonomia Erkidegoa etapa historiko berri baten atarian zegoelako ideia ia aho batez hedatuz joan ziren. Orokorrean bizi izan zen tentsioaren arintzeari eta orrialde hori betiko atzean uzteko gogo biziari esker, hasiera batean, hau da, Plana prestatzen eta onartzen hasia zen garaian, pentsatu izan zen bakea finkatzeko konpontzeke zeuden gaiak epe laburrean konponduko zirela.

Era berean, ulertu egin zen ETAREN erabateko armagabetzea garai berri horri ekiteko ezinbesteko baldintza zela eta baita jardule guztiak helburu hori lortzearren laguntzeko interesa izango zutela, bakoitzak bake- eta bizikidetzak-prozesuaren beste arlo batzuetan zituen ikuspuntuak eta jarrerak alde batera utzita. Planak, inplizituki behitza, hala ulertu zuen, zazpi helburuetako lehenengo gisa "ETAREN desarmarearen existentzia eta haren benetako amaiera gauzatzen laguntzea" ezarri zuenean.

Denbora joan ahala, aldiz, argi geratu da ETAREN armagabetzea konpondu gabeko kontua zela, eta ETAK berak ez du aukera hori negoziazioetan azken errekurtso gisa erabiltzeari uzteko borondatea behar bezain garbi adierazi. Bestalde, Gobernu Zentralak ez du parte hartu nahi izan epe laburrera onurarik ekarriko ez dion alor honetan. Aldi berean, nazioarteko jarduleek ezin izan dute konfiantza nahikoa eragiten duen prozesua sortu eta Eusko Jaurlaritzak ezin du helburu honen gauzatzea inolaz ere azkartu.

Halere, Eusko Jaurlaritza saiatu egin da proposamenak egiten helburu horretarantz urratsak ematen hasteko. Ideia horrekin, eta Planaren hemezortzi ekimenei 2014ko abenduaren 21ean gehitutako osagarri gisa, Idazkaritza Nagusiak aurkeztu zuen "Armagabetze bizkor, egingarri eta eraginkor baterako prozedura-proposamena, ETAK euskal herritarren aurrean aldeakartasunez egindako keinu bat oinarritzat duena, eta gizartearen, nazioartearen eta erakundearen babesarekin". Eusko Jaurlaritzak ETARI egindako eskaera espizitu honek ez du inongo erantzun eraginkorrik izan, modu nabarmen eta egiaztagarri batean behintzat.

Ondorioak

Egungo egoeraren balorazioaren ondorioz, talde ebaluatzaileak honakoa uste du:

-Iraganeko jarrerak alde batera uzteko blokeoaren faktoreek, sortutako mesfidantza handiaren ondorioz, guztiontzat ezezaguna den armagabetze-prozesu bat ezagutzera bultza dezaketen faktoreek baino pisu handiagoa dute oraindik ere.

-Gobernu Zentralak bide horretan sartzeko duen uzkurutasunaren ondorioz, beste armagabetze-prozesu batzuetako ohiko formulen desberdinak diren bideak bilatzeko beharra sortu da. Erreferentzia-esparru bat ez izateak are zalantza eta kezka gehiago eragiten ditu barne dauden jarduleengan.

-ETA, bestalde, ez-armagabetzearen jarreraren finkatu dela dirudi, horrek kostu gehigarria dakarrelarik gehiengo handi batean inolako baldintza politikorik gabeko ETAREN desagertzea nahi duen gizarte batentzat.

6. Planaren antolaketarekin eta segimenduari lotutako aldeak

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren tankerako erakunde bat sortzeak hainbat artikulazio-arazo sortu izan ditu herri-administrazioan, harik eta administrazioaren makinaria martxan jarri arte eta eskumenak abiarazi arte; politika publikorako erremintak zehatz-mehatz diseinatu behar izaten dira, eta langileekin lotutako alderdiak argitu ere bai. Auzi mota horrek baliteke eraginkortasunari eragitea epe laburrean, baina epe ertainetik aurrera hasten dira etekinak ikusten. Horixe izan da, hain justu, plan honen kasua ebaluatzaileen arabera.

Plana denbora errekorrean egin zen, euskal administrazioak zehaztutako administrazio-prozedurak jarraituta, baita prozedura politiko guztiak ere. Hala, gobernu-planak koordinatzeaz arduratzen diren langileen arabera, Lehendakariaren gobernu-programarekin ondoen uztartutako hamalau planetako bat da. Legegintzaldi osorako aurreikusitako hamalau gobernu-planetatik, Bake eta Bizikidetzaren Plana izan zen lehendabizikoa onartzen. Horrek erakusten du zer-nolako tokia izan duen planak lehentasun politikoen artean.

Nolanahi ere den, gorago aipatu ditugun alderdiek eragin dute ekimen batzuk atzeratzea, edota diru-laguntzen prozedura batzuetan ere izan da atzerapenik, nahiz eta modu arrazoizkoan joan diren konpontzen arazok. Idazkaritza martxan jarrita, Justizia edota Herrizaingo sailetan administratibolana egiten zituzten langile guztien transferentziarik gabe, lan-bolumen handia eragin da Idazkaritzako langileen artean. Eta, nahiz eta aurreikusita dagoen laguntza emateko langile gehiago ekartzea, lan-karga gehiegizkoa izan da zeregin eta espediente batzuetan. Baina ebaluazio honen helburua ez da kudeaketa-alderdiotan sakontzea, baina ebaluazio-taldeak nabarmendu nahi du Idazkaritzako langileek izan duten motibazioa, baita haien dedikazioa ere.

Edonola ere, nolabaiteko barne-desoreka topatu da Idazkaritzan, zuzendaritza-lanen eta administratibolano-zereginen artean; izan ere, dituzten giza baliabideak gutxitxo dira balioespen- eta segimenduari lotutako kudeatu beharreko espedienteen, planak aurreikusten dituen deialdiei eta ekimenei jarraiki.

6.1. Segimendua egiteko mekanismoa

Idazkaritzak segimendu-plan xehatua dauka planaren ekimenetarako: sei hilean behin Sailarteko Batzordean txostenak aurkezten ditu, eta, hala dagokionean, Eusko Legebiltzarrean. Denbora-tarte bakoitzean hobetzen joan dira, gainera, eta, ebaluazio-taldearen arabera, kalitate bikainekoak dira.

“Laugarrena.- “Bake eta Bizikidetzaren Plana 2013-2016 – Gizarte-topaketa helburu” izeneko planaren jarraipena eta ebaluazioa Gobernu Kontseiluaren 2013ko ekainaren 11ko Erabakian eta Planean bertan ezarritakoaren arabera gauzatuko dira. Azken horrek berezitasun hauek jasotzen ditu: Planean bertan sortutako Sailarteko Batzordeak egingo du etengabeko jarraipena, sei hilean behin.”

Segimendu-txostenek jasotzen dute denbora-tarte bakoitzerako aurreikusitako jarduerak zenbateraino bete diren, eta exekuzio mailarekin lotutako alderdi kuantitatiboak eta ehunekoak izan ohi dituzte. Gaur arte exekuzio maila oso handia izan da, berriki sortutako Idazkaritza bat bada ere. Balioespen kualitatiboak ere izan ohi dituzte, baina, orain-oraingo, ez daukate emaitzak edota inpaktua neurtzeko adierazle sendo samarririk. Planaren II. fitxan emaitzak eta inpaktua neurtzeko adierazle-zerrenda bat jasotzen da, baina oso orokorrak dira; inpaktua neurtzekoetan, behintzat, ez du segimendurik egiten. Hasieran esanda bezala, banakapen handiagoz antolatutako adierazleak jasotzeko beharra izan zen Koordinatzailearen proposamenetako bat.

Jarraipen-lanetarako dagoen aurrekontuaren kudeaketaren ikuspuntutik, Planak guztira 19.334.000 euroko aurrekontua dauka, lau urtean betearazteko, 2013 eta 2016 artean. Lehenengo bi urteetan, 6.284.603 euro betearazi dira 8.334.000 euroko aurrekontutik. Kopuru hori planaren aurrekontu osoaren % 33 da, eta 2013 eta 2014 arteko aurrekontuaren % 75. Legegintzaldiaren erdi aldera zenbateraino osoaren % 43 betearaztea aurreikusita zegoen arren, ez dirudi ehuneko txikiagora iritsi izanak plana txertatzeko efikazian eta eraginkortasunean eragin duenik, begi-kolpe batez behintzat egokia izan baita. Gainera, planak aurreikusita zeukan diseinatu zutenean aurrekontuaren zatirik handiena azken bi urteetan gastatuko zela, % 57, alegia.

Plana betearazteko bigarren zatian, komeniko litzateke ekimen batzuetarako emaitzak eta inpaktua neurtzeko adierazle zehatzagoak ezartzea, guztia ere ekintzen segimendu kualitatiboagoa egiteko eta azken ebaluazioan erabili ahal izateko.

Uztailaren 29ko 157/2014 Dekretuak, Bake eta Bizikidetzaren Planaren Aholku Batzordea arautzen duenak, Sailarteko Batzordea osatzeaz gain, aurreko erregulazioak aldatzen ditu eta besteak beste planaren segimendua egiteko ardura duen organo bat ezartzen du. Hala, ikuspegi organikoa kontuan hartuta, planaren segimenduak honako hauek esku hartzen dute:

-Sailarteko Batzordea Eusko Jaurlaritzako sailen kudeaketa dinamizatzeaz eta koordinatzeaz arduratuko da.

-Aholku Batzordeak erakundeen eta gizarte zibilaren arteko interakzioa bideratuko du, planaren gizarte-topaketaren helburuaren barruan.

Plana abiarazi zen garaitik, bi alderdiok ondo funtzionatu dute. Eusko Legebiltzarrarekin koordinatuta jarduteko batzordea, aitzitik, ez zen martxan ipini, eta harremanak modu bilateralean egiten dira Legebiltzarreko talde bakoitzarekin.

Horrenbestez, esango genuke planaren segimendu-lanak erabat zuzen ari direla funtzionatzen.

6.2. Komunikazio-politika

Barne-kontuei erreparatuta, Idazkaritzaren funtzionamenduak nolabaiteko desoreka izan du zuzendaritzaren komunikazio eznahikoaren eta planak jorratzen dituen auzien administrazio-kudeaketaz arduratzen den osagai funtzionarialaren artean.

Planak ez zeukan ad hoc sortutako komunikazio-planik, komunikabideei eta gizarteari oro har bideratuta, ezagutarazteko eta garapena sustatzeko konplizitate positiboak sortzeko. Harrezkero, Lehendakartzaren Komunikazio Kabinetean arduratzen da komunikabideei eta gizarteari ezagutarazten planaren garapenak zer xehetasun dituen, Idazkaritzak ez baita organo espezifiko bat lanok egiteko. Idazkaritzan ez dago foku-punturik identifikatuta, baina bi instantzien arteko komunikazioa ona dela nabari da.

Planaren komunikazioaren eta prentsaren segimendua egiteaz Eusko Jaurlaritzaren Komunikazio Kabinetean arduratzen da. Komunikabideek badituzte behar beste kanal aktibatuta planarekin lotutako alderdiaren inguruko informazioa uneoro eskuratu ahal izateko, baita Idazkaritzako zuzendaritza-taldearekin harremanetan jartzeko ere.

Komunikabideetan Planaren aurrerapausoak aitortzeko erresistentziak ageri dira. Nolanahi ere den, nabarmendu behar da euskal gizartearen gehiengoak baduela, partzialki bada ere, planaren berri, nahiz eta planean aurreikusitako jardueren hasieraz eta ekimenez hitz egiten duten albisteengatik bakarrik izan¹¹. Komunikabideek Lehendakartzaren Komunikazio Kabinetetik jasotako informazioa banatzen jarraitzen dute, eta planaz arduratzeko eta hitz egiteko interesa agertzen dute.

7. Gomendioak

Nahiz eta testuan zehar ondorioetatik sortutako hainbat gomendio iradoki diren, hemen jasoko ditugu garrantzitsuenak.

Gomendio orokorrak

•**Ikuspegi etikoa** lehendabiziko mailan edukitzea, indarkeriaren edozein justifikazio politiko saihesteko berriazko xedearekin, indarkeria baldintzarik gabe kondenatu behar baita dituen helburuengandik

---

¹¹ 2014ko martxoan argitaratutako bakeari eta bizikidetzari buruzko 54 Euskal Soziometroaren arabera, elkarrizketatutako pertsonen %37k adierazi zuen entzun duela Bake eta Bizikidetzaren Planari buruz hitz egiten.

bananduz. Indarkeria bidegabea izan dela aitortzea oinarritzakoa da bakea eta adiskidantza lortzeko, eta horren oinarria etikoa baino ez da.

•Planaren bigarren fasea birformulatzeko edo planifikatzeko garaian, testuinguruaren eboluzioaren ondorioz agertutako **kanpo-alderdien, eszenatoki eta arrisku posibleen azterketa egitea**. Alde horretatik, ezinbestekoa da planaren denbora-horizontea zabaltzea, jarraitutasun-lerro garbiak ezarrita, ondorio positiboak izan baititu horrek, orain artean ikusi dugun bezala.

•Bake iraunkorrean aurrera egiteak eskatzen du **immobilismotik eta konfort-egoeretatik irtetea**; inplikaturako eragile guztiek egin behar dute hori, akordioa eta aldaketa lortuko badira. Horrenbestez, paralisi posible horiek gainditzea da kontua, planteamendu proaktiboagoak eginda. Ildo horretatik, gomendagarria da ahaleginak bikoiztea Legebiltzarreko ponentzia aktibatuzeko, panorama politikoaren aldaketa hipotetiko baten zain egon gabe. Familia politikoen inplikazio zuzenik ezean, ezingo da planak aurrera egitea lortu eta egungo blokeoa hautsi. Eta, horretarako, oinarri etikoari buruzko akordio espezifikoa erabateko lehentasuna da.

•Era berean, hainbat gairen inguruko **adostasun-espazioak zabaltzea**, eragile guztiak kontuan izanda, oinarritzakoa zeregina da. Ideia horren bitartez, hainbat beharrez nabarmenduko ditugu:

-**Autokritika topagune gisa sustatzea**. Horri dagokionez, Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuak gako izan behar du topaketarako eta adostasuna lortzeko espazioan, eta ikerketara, trebakuntzara eta partaidetzara egon beharko du bideratuta, eta ez horrenbeste oroipenera eta kontserbaziora, museo-lan tradizionalen kateatuta gera ez dadin.

-**Keinuen politika sustatzea**, indarkeriak astindutako gizartearen sektore guztiekin enpatia eta harreman pertsonala lortzeko, edozer izanik ere indarkeria horren adierazteko modua.

-**Biktimen Lege berria prestatzea**, egungo legediak kontuan hartzen ez dituen giza eskubideen urraketak jasoko dituena.

-Planaren dimentsio guztietan **giza eskubideei** erreferentzia sistematikoak egitea, bakea eraikitzeko alorrean aurreikusten den moduan.

-**Gizarteratzeko marko propioak eta ekimenak sakonetik lantzea**, egungo espetxe-politikan txertatzeko.

-**Eragileen zerrenda zabaltzea**, planaren garapenean zuzenean inplikaturak daudenena, hain justu. Zehazki, eska liteke garrantzi handiko eragileek protagonismo handiagoa izatea, hala nola, enpresa-munduak edota artearen eta kulturaren munduak.

-**Alde sozioedukatiiboak indartzea**, bai eta bakea, bizikidetzaren eta adiskidetzaren babesten parte har dezaketen gizarte-sektoreekin harremanak ere.

-Bake eta Bizikidetzaren Planari **genero-analisia** egitea eta genero-ikuspegia behar bezala txertatu dela ziurtatuko duten jarduerak espezifikoki diseinatzea, giza eskubideekin, memoriarekin eta partaidetzarekin lotutakoei arreta berezia ipinita.

Gomendio espezifikokoak

•**Historiaren rol zentrala handitzea**, modu esplizituan aitortuta egun oraindik egiten dituzten azterketen eta ikerketen ekarpena (irizpide objektiboak oinarri dituen diziplina gisa), kontuan izanda memoriari baduela alde subjektibo saihestezin bat, osagai emozional handiak eragina. **Hainbat euskarritan egindako argitalpenentzako laguntza-lerro bat abiaraztea**, euskal historia garaikidea jorratzeko, bai alde akademikoan, bai sozioedukatiiboan.

•**Memoriaren Mapa prestatzen jarraitzea**, terrorismoarekin, indarkeriarekin eta giza eskubideen urraketekin lotutako ekintza guztiak jasota. **Biktimen erregistro osoa amaitzea**, orain artean erregistro partekatu bat osatzea galarazi duten iritzi-desberdintasunak gaindituta eta biktima guztiak bilduta, desberdintasunak egin gabe.

•**Kriminologiaren Euskal Institutuaren lana zuzenean babestea**, oraindik ere ebatzteke dauden tortura-kasuen erregistro sistematikoa eta unean unekoa bizkortzeko. **Torturatutako pertsonen laguntza psikologikoa ematea**.

•**Biktimei zuzendutako lan psikosoziala sustatzea**, alderdi horretako nazioarteko esperientziekin lerrokatuta.

-
- Orain artean izandako espetxe-politikarekin jarraituta, **dispertsio/gerturatze kontuak agenda politikotik kentzea, eta giza eskubideen alorrera eta alor humanitariora eramatea.**
  - Bake-giroan hezteko programa formalak eta ez-formalak indartzea**, Adi-adian hezkuntza-moduluaren esperientzia positiboa zabaldua lanbide-heziketara eta helduen hezkuntzara.
  - Euskal Unibertsitateen partaidetzari bultzada handiagoa ematea** bere-bereak dituen esparruetan.
  - Eskola-materialaren sorrera bultzatzea**, euskal historia garaikidearen irakurketa egokia transmititzeko.
  - Bake eta Bizikidetzaren Planaren Aholku Batzordea dinamizatzeko beste bultzada bat ematea**, enpresetako eta sindikatuetakoko ordezkariak gehituta haren egiturari. Alde guztien artean adostutako pertsona bat izendatzea, foroak gidatzeko eta dinamizatzeko, behar beste giza eta finantza-baliabidez lagunduta. Aholku Batzordeari emandako bultzada berritu hori aprobetxatzea gizarte zibilak hainbat alorretan laguntza emateko estrategia bateratua prestatzeko: bakegintzan, bizikidetzan edota giza eskubideetan, ziklo politikoez gaindik betiere.
  - Enpresaren munduak zer rol izan dezakeen eta nola batera daitekeen aztertzea eta alderdi horiekin lotutako jardura espezifikoak sortzea**, Bake eta Bizikidetzaren Planaren iraganari, orainari eta etorkizunari dagokionez.
  - Tokiko egoera politikoa berria aprobetxatzea, **Foru-Aldundiak eta Udalak uztartzen, lankidetzarako prestatzen eta koordinatzen jarraitzeko**. EUDELekin aztertzea bakearen eta bizikidetzaren aldeko udalerrien sare edota aliantza bat sortzeko aukera, irizpide komunak kontuan hartuta eta arreta berezia ipinita herritarrek parte hartzeko espazioei eta proposamenak sortzeari.
  - Emakumei, Bakeari eta Segurtasunari buruzko NBEren Segurtasun Kontseiluaren **1325 Ebazpena betetzeko balioko duten ekintza konkretuak identifikatzea**, ordezkariarekin eta partaidetzarekin loturik. **Genero-analisia modu transbertsalean txertatzea** egiten diren azterlan guztietan, eta, batez ere, giza eskubideen urraketei buruzko oinarrizko txostenean.
  - Arrazoi politikoei eragindako indarkeriak emakumeetan izandako inpaktuari buruzko ikerketa osatzea** eta emakumezkoek egindako lanari ikusgarritasuna eta errekonozimendua emateko jarduerak identifikatzea.
  - Planaren kanpo-komunikaziorako estrategia bat prestatzea eta martxan jartzea.**

8. Eranskinak

8.1. I. eranskina. Elkarrizketatutako pertsonen zerrenda

Ondorengo zerrendan ageri dira, kronologikoki, elkarrizketatutako pertsonak¹².

- Manu Castilla, Azterlan Kabinetearen Zuzendaritza, Lehendakaritza, Gasteiz, apirilak 7.
- Mikel Burkazo, Gobernu Planen Koordinaziorako Zuzendaritza, Lehendakaritza, Gasteiz, apirilak 7.
- Aintzane Ezenarro, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, apirilak 7.
- Monika Hernando, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, maiatzak 7 eta 28, ekainak 10 eta 11 (telefonoz).
- Enrique Ullibarriarana, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, apirilak 8.
- Marian Sánchez, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, apirilak 8.
- Maite Alejo, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, apirilak 8.
- Nekane Zeberio, Komunikaziorako Zuzendaritza, Lehendakaritza, Gasteiz, apirilak 8.
- Vicenç Fisas, Escuela de Cultura de Paz, Universidad Autónoma de Barcelona, Oslo, apirilak 20.
- Pello Saluburu, Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbo, apirilak 28.
- Cristina de la Cruz, Deustuko Unibertsitatea, Bilbo, apirilak 28.
- Josean Pérez, UPV/EHU Valentín de Foronda Institutua, Gasteiz, apirilak 28.
- Jonan Fernandez, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Donostia, apirilak 28; Gasteiz, maiatzak 28.
- Mariano Ferrer, kazetaria, Donostia, apirilak 28.
- Francisco Etxebarria, Aranzadi Zientzia Elkarte/Euskal Herriko Unibertsitatea, Donostia, apirilak 28.
- Eduardo Ruiz-Vieytes, Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua, Deustuko Unibertsitatea, Bilbo, apirilak 28.
- Paul Ríos, Lokarri, Bilbo, apirilak 28.
- Txema Lanzagorta, ASERFAVITE, Bilbo, apirilak 28.
- Juan Mari Gastaca, El País, Bilbo, apirilak 29.
- Maite Alonso, Eskola Kontseilua, Bilbo, apirilak 29.
- Asun Olaeta, ZAITU, Bilbo, apirilak 29.
- Joseba Markaida, ZAITU, Bilbo, apirilak 29.
- Ángel María Unzueta, Bilboko Bikarioa, apirilak 29.
- Andoitz Korta, Joxe Mari Kortaren Bidetik Fundazioa, Bilbo, apirilak 30.
- Carmen Alba, Auzitegi Nazionaleko Terrorismoaren Biktimei Informazioa eta Laguntza emateko Bulegoa, maiatzak 11 (telefonoz).
- Teresa Toda, SARE, Gasteiz, maiatzak 18.
- Joseba Azkarraga, SARE, Gasteiz, maiatzak 18.
- Faustino López de Foronda, Arartekoaren Bulegoa, Gasteiz, maiatzak 18.
- Sara Buesa, Fernando Buesa Fundazioa, Gasteiz, maiatzak 18.
- Julen Arzuaga, EH Bildu, Gasteiz, maiatzak 18.
- Andoni Aranburu, EITBko Komunikazio Estrategiarako Zuzendaritza, Bilbo, maiatzak 19.
- Josu Puelles, COVITE, Bilbo, maiatzak 19.

---

¹² 2015eko apirilaren 7aren eta ekainaren 11ren artean, 67 pertsonekin jarri ginen harremanetan eta guztira 61 elkarrizketa burutu genituen 67 pertsonekin (41 gizon eta 26 emakume).

-
- Juan María Uriarte, Donostiako Apezpiku emeritua, Bilbo, maiatzak 19.
  - Iñaki Soto, Gara egunkaria, Donostia, maiatzak 19.
  - Mainer Alustiza, Etxerat, Donostia, maiatzak 19.
  - Nagore López de Luzuriaga, Etxerat, Donostia, maiatzak 19.
  - Itaso Andueza, Euskadiko Gazteriaren Kontseilua, Donostia, maiatzak 19.
  - Iker Uson, Baketik, Donostia, maiatzak 19.
  - Monika Vázquez, UNESCO Etxea, Bilbo, maiatzak 19.
  - María Teresa Oianguren, Bilbo, maiatzak 19.
  - Mar Zabala, EUDEL, Bilbo, maiatzak 19.
  - Beatriz Ruesgas, EUDEL, Bilbo, maiatzak 19.
  - Xabier Etxebarria, Deustuko Unibertsitatea, Bilbo, maiatzak 19.
  - Bingen Zupiria, DEIA egunkaria, Bilbo, maiatzak 19.
  - Patxi Zubiaur, Leizaola Fundazioa / Giza Eskubideen eta Bake Hezkuntzaren Elkarteen Foroa, Bilbo, maiatzak 19.
  - Javier Elzo, Katedradun Emeritua, Deustuko Unibertsitatea, Donostia, maiatzak 19.
  - José Gabriel Mujika, Diario Vasco, Donostia, maiatzak 19.
  - Carmelo Barrio, Alderdi Popularra, Gasteiz, maiatzak 21.
  - Rodolfo Ares, Euskadiko Alderdi Sozialista, Bilbo, maiatzak 21.
  - Ainara Esteran, Egiari Zor Fundazioa, Bilbo, maiatzak 21.
  - Lorea Bilbao, Egiari Zor Fundazioa, Bilbo, maiatzak 21.
  - Jon-Mirena Landa, Euskal Herriko Unibertsitatea, maiatzak 21.
  - Laura Sagastizabal, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, maiatzak 27 (telefonoz).
  - Joseba Egibar, Eusko Alderdi Jeltzalea, Gasteiz, maiatzak 28.
  - Iñigo Iturrate, Eusko Alderdi Jeltzalea, Gasteiz, maiatzak 28.
  - Marina Goikoetxea, Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia, Gasteiz, apirilak 28.
  - Inés Núñez, Adi-Adian programan parte-hartzailea, Gasteiz, maiatzak 28.
  - Gorka Maneiro, Unión Progreso y Democracia (UPyD), ekainak 1 (telefonoz).
  - José Luis de la Cuesta, Kriminologiaren Euskal Institutua IVAC/KREI, ekainak 2 (telefonoz).
  - Izaskun Landaia, Emakunde, ekainak 2 (telefonoz).
  - Camilo Cataldo, Nazio Batuen Giza Eskubideetarako Goi Komisarioaren Bulegoa, ekainak 2 (telefonoz).
  - Alberto Ayala, El Correo egunkaria, ekainak 2 (telefonoz).
  - Miguel Folguera, Asociación Víctimas del Terrorismo, Madril, ekainak 3.
  - Carmen Ladrón de Guevara, Asociación Víctimas del Terrorismo, Madril, ekainak 3.
  - Pat Colgan, EU Special Programme Body, ekainak 3 (telefonoz).
  - Cristina Fraile, Giza Eskubideetarako Zuzendaritza, Kanpo Arazoetarako eta Lankidetzarako Ministerioa, ekainak 8 (telefonoz).
  - Carlos Martín Beristain, Deustuko Unibertsitatea, ekainak 11 (telefonoz).

8.2. II. eranskina. 2013ko eta 2014ko laguntzen, bonoen, hitzarmenen eta diru-laguntzen onuradunen zerrenda

Biktimen elkarteak

- Asociación 11-M Afectados por el Terrorismo
- Asociación Andaluza de Víctimas del Terrorismo (AAVT)
- Asociación Cuerpos y Fuerzas de Seguridad del Estado Víctimas del Terrorismo (ACFSE)
- Asociación para la Defensa de la Dignidad Humana (ADDH)
- Asociación de Ertzainas y Familiares de Víctimas del Terrorismo (ASERFAVITE)
- Asociación Extremeña de Víctimas del Terrorismo (AEVT)
- Asociación Plataforma de Apoyo a las Víctimas del Terrorismo (APAVT)
- Asociación Psicopedagógica de Euskadi (APSIDE)
- Asociación Riojana de Víctimas (ARVT)
- Asociación de Víctimas 3 de Marzo – Martxoak 3 Elkarte
- Asociación Víctimas del Terrorismo (AVT)
- Asociación Víctimas del Terrorismo de la Comunidad Gallega (AGAVITE)
- Asociación Víctimas del Terrorismo de la Comunidad Valenciana (AVTCV)
- Asociación Víctimas del Terrorismo Santiago Apóstol
- ZAITU Elkarte
- Terrorismoaren Biktimen Euskadiko Elkarte (COVITE)
- Fernando Buesa Fundazioa
- Gregorio Ordóñez Fundazioa
- Miguel Ángel Blanco Fundazioa

Udalak eta Toki Erakundeak

- Abanto-Zierbenako Udala
- Dulantziko Udala
- Amorebieta-Etxanoko Udala
- Amurrioko Udala
- Erandioko Udala
- Azpeitiko Udala
- Balmasedako Udala
- Barakaldoko Udala
- Bilboko Udala
- Campezo/Kanpezuko Udala
- Donostiako Udala
- Durangoko Udala
- Elgetako Udala
- Elgoibarko Udala
- Ermuko Udala
- Errenteriako Udala
- Etxebarriko Udala
- Gernika Lumoko Udala
- Gueñesko Udala

-
- Hernaniko Udala
  - Hondarribiko Udala
  - Igorreko Udala
  - Irungo Udala
  - Lasarte-Oriako Udala
  - Leioako Udala
  - Lekeitioko Udala
  - Llodio/Laudioko Udala
  - Mungiako Udala
  - Orioko Udala
  - Orozkoko Udala
  - Portugaleteko Udala
  - Santurtziko udala
  - Soraluzeko Udala
  - Txorierriko Mankomunitatea
  - Urnietako Udala
  - Zallako Udala
  - Zarauzko Udala
  - Zumarragako Udala

Gizarte elkarteak eta erakundeak

- Aculco Euskadi
- AGLE, Arabako Gizarte Lan Elkarte
- Aisibizia Elkarte
- Aldapa Haundi Kultur Elkarte
- ALDARTE Gay, lesbiana eta transexualen arretarako zentroa
- Amekadi
- Ampa A.P.Y.N.A. Etorrizuna Guraso Elkarte
- Ampa Landarra. Arrigorriaga BHI
- IES San Adrián BHI Guraso Elkarte
- Argizai Eskaut Taldea
- Arma Plaza Fundazioa
- Bakearen aldeko Lankidetzako Batzarra
- Arabako Gizarte Lan Elkarte, AGLE
- Arte Eszenikoen Lagunen Elkarte (Amares)
- Arabako SEADen Lagunen Elkarte
- Argituz Elkarte
- Gatazkak Eraldatzeko Unibertsitate Zentroa, GEUZ
- Trueba Kultur Elkarte
- Asociación Española para el Derecho Internacional de los Derechos Humanos
- Asociación Española de Investigación para la Paz (AIPAZ)
- "Nicolás Guerendiain" Irungo Elkarte Errepublikarra
- CEAR Euskadi, Errefuxiatuen Laguntzarako Batzordea

- Clara Campoamor Elkarte
- Afric' Forum Garapenerako Lankidetzaren Elkarte
- Eurocampus Kultur Elkarte
- Kale Dor Kayiko Ijitoen Kultur Elkarte
- Ikertze Kultur Elkarte
- Zinhezba Kultur Elkarte
- Giza Duintasunaren Defentsarako Elkarte (ADDH)
- Umeak Kanean Komunitate Garapenerako Elkarte
- Asociación Ekuale para el Desarrollo de la Justicia Comunitaria
- El Taller de Geppetto Elkarte
- Goitibera Elkarte
- Hegoak-Alde Elkarte
- Asociación de Innovación Cultural Moviltik, Móviles para el Cambio
- Gernika Gogoratuz Bakearen Aldeko Aztertegia Elkarte
- Lur Gozoa Elkarte. Herritar kontzienteentzako plataforma.
- Matiz Elkarte. Bizikidetzaren Sozial, Ekonomiko eta Iraunkorrerako Balioen Hezkuntza.
- Euskadiko Bitartekaritza Elkarte (Amekadi)
- Suspergitza, Animazio Sozio-Kulturala Sustatzeko Elkarte
- Euskadiko Psikopedagogia Elkarte (APSIDE)
- Berdintasunerako Aizan Elkarte Psikosoziala
- Susterra Giza Sustapen eta Garapenerako Elkarte
- Drogaren Aurkako Euskal Kirolarien Elkarte – Mugarik Gabeko Kirolariak
- Bitar-Bask Eusko Bitartekaritza Elkarte
- Ukraina-Gaztea, Ayuda a Niños y Niñas de Chernobil
- Baskale Elkarte
- Bilbao Historiko Elkarte
- Bitarbask
- Nazioarteko Bake Brigadak (PBI)
- Bultzain. Gizarte Bazterketa Arazoak dituzten Pertsonen Abegi Egiteko Elkarte
- Centro de Información María Cambrils
- CIDEA
- Bakearen Aldeko Koordinakundea
- Euskadiko Gazteriaren Kontseilua
- Demagun Hausnarketarako Taldea
- Donostiako Diozesa
- Donostiako Frankismoaren Genozidioaren Biktimen Elkarte
- EDEX Baliabide Komunitarioen Zentroa
- Ekai Center Fundazioa
- Ekimen 2000
- Elkasko. Bizkaiko Ikerketa Historikoko Elkarte
- ERK – Proyectos Promoción de Colectivos en Exclusión Social
- Erkibe Kultur Elkarte
- Euskalerriko Eskautak Bizkaia

-
- Euskalherriko Eskautak Federakuntza Trebeak
  - Euskal Herriko Ahozko Ondarearen Elkarte
  - Euskal Herriko Giza Eskubideen Behatokia
  - Eusko Ikaskuntzaren Euskomedia Fundazioa
  - Eusko Lurra Fundazioa
  - Euskal Memoria Fundazioa
  - Etxerat A.E.
  - Federación de Asociaciones de Defensa y Promoción de los Derechos Humanos – España
  - Bosko Taldea Federazioa
  - Familia Gurasoen eta Ikasleen Gurasoen Federazio Katolikoa (FECAPP)
  - Gipuzkoako Ikasleen Guraso Elkarte Federakuntza Libre (FEGUIAPA)
  - Giza Eskubideen eta Bake Hezkuntzaren Elkarte Foroa
  - Eusko Ikaskuntzaren Asmoz Fundazioa
  - Baketik Fundazioa
  - Fundación Cultura de Paz
  - EDE Fundazioa
  - EKAI Center Fundazioa
  - Gizagune Fundazioa
  - Harribide Fundazioa
  - Itaka-Eskolapioak Fundazioa
  - Juan de los Toyos Fundazioa
  - Leonardo Genozidioaren Fundazioa
  - Gernikako Bakearen Museoa Fundazioa
  - Euskal Herriko Meatzaritzaren Museoa
  - Fundación de Trabajadores de la Siderurgia Integral
  - Gebehatokia Giza Eskubideen Behatokia
  - Gerediaga Elkarte
  - Gernika Gogoratuz
  - Gogoan Sestao Elkarte
  - Goldatu Elkarte Sozio Kulturala
  - Gozaldi Gazte Elkarte – Kiribil Sarea Ganbara Elkargunea
  - Hamaika Bide Elkarte
  - Harresi Kulturala Elkarte
  - Heber Elkarte
  - Herriari Egia Elkarte
  - Ikertze Kultur Elkarte
  - Itaka – Escolapios
  - Francisco de Vitoria Nazioarteko Ikerketen Euskal Herriko Institutua
  - Gizarte Ikerketarako Talde Eragilea
  - Intxorta 1937 Kultur Elkarte
  - Jesús María de Leizaola Fundazioa
  - José Unanue Fundazioa
  - KCD ONGD. Kultura, Communication y Desarrollo

- Kiribil Sarea
- La Fundación
- Landetxa Ventas Auzo Elkarte
- Larrañaga Kolektiboa Kultur Elkarte
- Lau Haizetara Gogoan
- Lenbur Fundazioa
- Lokarri Akordioaren eta Kontsultaren aldeko Herritarren Sarea
- Mario Onaindia Fundazioa
- Matxixako Kultur Elkarte
- Mugarik Gabeko Medikak
- Mugarik Gabeko Musikariak
- Pikor Kultur Elkarte
- Portugaleteko Aisialdi Sarea
- Ramón Rubial Fundazioa
- Sabino Arana Fundazioa
- Shareak Kultur Elkarte
- Gipuzkoako SOS Arrazakeria
- Bizkaiko SOS Arrazakeria
- Torturaren Aurkako Taldea
- Unión Sindical Obrera (USO)
- Umeak Klean
- UNESCO Etxea

Unibertsitateak eta Unibertsitate Institutuak

- Fundación Universidad Complutense
- Deustuko Unibertsitateko Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua
- Kriminologiaren Euskal Institutua (IVAC/KREI)
- Mondragon Unibertsitatea
- Deustuko Unibertsitatea
- Euskal Herriko Unibertsitatea
- UPV/EHU Valentín de Foronda Institutua

